

Dry Fruit of Grapes is Known as Dakhan

ਇਤਿਹਾਸ
ਪਿੰਡ
ਦਾਖਾ

History of Village Dakha

ਡਾ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦਾਖਾ

VIEW OF DAKHA VILLAGE

ਇਤਿਹਾਸ
ਪਿੰਡ
ਦਾਖਾ

ਡਾ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਦਾਖਾ

Published First time
2012

Writer

Dr Harbhajan Singh Sekhon
V & PO Dakha, College Road
Ludhiana 141102
e-mail : sekhonhsd@yahoo.com
Phone (M) 94633-77009

Canada address :
13130 69, Avenue
Surrey, B.C., V3W1R7
Phone : 001-778-218-1432

Printers

Foil Printers
Ph. 91-161-2404979, 2404073
e-mail : foil@vsnl.com, www.foilprinters,ludhiana,india

ਤਤਕਰਾ

Contents

ਪੁਸਤਕ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ

ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਖਰੜਾ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪੁੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਜਿਸ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਅੰਦਰ ਵੇਰਵੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਜਿਤਨੀ ਵੀ ਦਾਦ ਦੇ ਸਕੀਏ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਸੁਝਾਅ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਖਰੜੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਣਾ। ਉਂਜ ਇੱਕ ਪੀ. ਐੱਚ. ਡੀ. ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਵਾਲਾ ਖਰੜੇ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਬਾਰੇ ਕੀ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਵੀਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਹੈ। ਖਰੜੇ ਬਾਰੇ ਨਿਗੁਣੇ ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਮੈਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਮੀਦ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋਂਗੇ।

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੱਖੜ
ਪਿੰਡ ਹਿੱਸੋਵਾਲ

ਭੂਮਿਕਾ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ 'ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨ'॥ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੌਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਉੱਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਜੀਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਜਾਨ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਮਾਨੋ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਢੰਗਾਂ, ਕਾਰਾਂ-ਵਿਹਾਰਾਂ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਅਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਜਿਸ ਗਾਥਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ-ਵਡੇਰੇ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਅਤੇ ਵਧੇ-ਫੁੱਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ, ਧਰਮ, ਕੌਮ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੱਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਦਾਸ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਲਈ ਰੁਚੀ ਉਸ ਵਕਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (ਪੱਤੀ ਬਾਲਾ) ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰ ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖ ਕੇ ਜਲਦੀ ਦਿਉ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਭੇਜਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਦਾਸ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਕੁ ਸਾਹਿਤ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਉਪਰੰਤ ਦਾਸ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਕੁੱਝ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਨਮ-ਭੂਮੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਕੈਨੇਡਾ (ਸਰੀ) ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੰਗਾ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੋਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਦਾਸ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੱਖੜ ਪਿੰਡ ਹਿੱਸੋਵਾਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਮਜਮਾਤੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਬਾਰੇ ਪਾਠਕ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਜਾਣ ਲੈਣਗੇ ਕਿ ੧੯੩੭ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਸਵੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਸੁਧਾਰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਿਉਂਕਿ ਦਾਖੇ ਵਿਖੇ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਰਹੇ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ੯੦ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖ ਕੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਵਡਮੁੱਲੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਲਈ ਦਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾਕਟਰ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਤਹਿ-ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜਾਰ ਹਾਂ। ਦਾਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਤੁੱਛ ਜਿਹੀ ਬੁੱਧੀ ਮੁਤਾਬਕ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਤਰੁਟੀਆਂ ਵੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਜਨ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨਗੇ ਅਤੇ ਤਰੁਟੀਆਂ ਪੱਖੋਂ ਮੁਆਫ ਕਰਨਗੇ।

ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (ਰੀਟਾਇਰਡ)
ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਇੰਚਾਰਜ ਦਾਲ ਸੈਕਸ਼ਨ
ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਲੁਧਿਆਣਾ
ਕਾਲਜ ਰੋਡ ਦਾਖਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ੧੪੧੧੦੨ (ਪੰਜਾਬ)
email – sekhonhsd@yahoo.com
ਫੋਨ ੯੪੬੩੩੭੭੦੦੯

ਮਿਤੀ : ੨੯.੩.੨੦੧੨

ਦਾਖਾ (ਸਥਿੱਤੀ)

'ਦਾਖਾ' ਪਿੰਡ ਲੁਧਿਆਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਲੁਧਿਆਣਾ-ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ (ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਮਾਰਗ) ਉੱਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਦਸਵੇਂ ਮੀਲ (੧੬ ਵੇਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਤੇ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਸੰਨ ੨੦੦੧ ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੧੪੬੦੭ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੫੩% ਮਰਦ ਅਤੇ ੪੭% ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ। ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੰਡਲ ੧ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਮੁਲਾਂਪੁਰ, ਕੈਲਪੁਰ, ਬੜੈਚ, ਭੱਟੀਆਂ, ਈਸੇਵਾਲ, ਦੇਤਵਾਲ, ਗਹੌਰ, ਭਨੋਹੜ, ਰੁੜਕਾ, ਜਾਂਗਪੁਰ ਆਦਿ ਪਿੰਡ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਸਿੰਜਾਈ ਲਈ ਸੂਆ ਵਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ੪ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੇ ਸਿੱਧਵਾਂਬੇਟ-ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨਹਿਰ ਵਗਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨਹਿਰ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਰੇੜ੍ਹਾਂ ਦਾਖੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ 'ਰੇੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤ' ਆਖਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਅੱਡਾ ਦਾਖਾ ਤੋਂ ਹੰਬੜਾਂ ਵਾਲੀ ਚੌੜੀ ਸੜਕ ਲੁਧਿਆਣਾ-ਜਲੰਧਰ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੌਮੀ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕਲੋਨੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਦੋਵਾਲ ਮਿਲਟਰੀ ਛਾਉਣੀ ਵੀ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਹੈ। ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਡਾਕਖਾਨੇ ਦਾ ਕੋਡ ਨੰਬਰ ੧੪੧੧੦੨ ਹੈ। ਅੱਡਾ ਦਾਖਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦਾਣਾ ਮੰਡੀ ਹੈ, ਮਾਡਲ ਥਾਣਾ ਦਾਖਾ ਹੈ, ਗੁਰਮਤਿ ਭਵਨ ਆਦਿ ਮਸ਼ਹੂਰ ਥਾਵਾਂ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਦਾਖਾ' ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣਾ-ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਰਿਜ ਪੈਲੇਸ ਅਤੇ ਮਾਲ ਬਣਨ ਕਰ ਕੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪੈਰਿਸ ਵਰਗਾ ਇਲਾਕਾ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਮੁਕਤ ਇਲਾਕਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਵਧਣ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੂਹ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸਨੇਤ, ਦੁਗਰੀ, ਫਲੇਵਾਲ ਆਦਿ ਪਿੰਡ ਕਲੋਨੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਪਿਛੋਕੜ

ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੋੜ੍ਹੀ ੧੪੪੫ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ੧੪ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਗੁਜਰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸੇਖੋਂ ਜੱਟਾਂ ਨੇ ਗੱਡੀ ਸੀ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਿੰਡ ਦਾਖਾ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜਮਾਂਦਾਰ

(੧੮੭੮-੧੯੫੨ ਈਸਵੀ) ਜਿਹੜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਸੂਝਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ੨੫ ਸਾਲ ਰਾਜਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਰਸਾਲਦਾਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਰਾਜ ਮਾਤਾ ਦੇ ਨਾਇਬ ਵੀ ਰਹੇ ਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੁਰਸੀਨਾਮੇ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੁਰਸੀਨਾਮੇ ਦਾ ਕਿਤਾਬਚਾ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਮਾਸਟਰ ਦਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਪੁਲੀਸ ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਸੀ। ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਕੁਰਸੀਨਾਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬੋੜਾਵਾਲ ਜਿਹੜਾ ਸੰਨ ੧੨੫੦ ਦੇ ਏੜ ਗੇੜ ਵਸਿਆ ਸੀ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਅਤਿਅੰਤ ਸੁੰਦਰ, ਲੰਬੀ-ਲੰਵੀ ਮੁਟਿਆਰ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਕਮ ਇਸ ਲੜਕੀ ਤੇ ਐਸਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜਬਰਨ ਲਿਜਾਣ ਤੇ ਤੁਲ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਹਾਕਮ ਦੀ ਇਸ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਏ। ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀਲੇ-ਵਸੀਲੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਰ ਹਾਕਮ ਨਾ ਟਲਿਆ। ਇਸ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਦੀ ਅਣਖ ਝੰਜੋੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਖਿਰ ਹਾਕਮ ਦੀ ਕਾਮ ਉਤਸੁਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਚਮਤਕਾਰੀ ਵਿਉਂਤ ਘੜੀ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਕੇ ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਉਚਿੱਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਜਤ ਮਾਣ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਬੋੜਾਵਾਲ ਵਿਖੇ ਬਰਾਤ ਲੈ ਕੇ ਢੁੱਕੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਵੇ। ਹਾਕਮ ਨੇ ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਣੀ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਵਿਆਹ ਦਾ ਦਿਨ ਅਤੇ ਤਰੀਕ ਵੀ ਤਹਿ ਕਰ ਲਈ।

ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਲਈ ਹਮੀਰ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਘੜੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤਿਆਰੀਆਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੱਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਜੰਵ ਦੇ ਢਕਾਉ ਲਈ ਪੂਰਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕੀਤਾ। ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੰਡਿਆਲੇਦਾਰ ਝਾੜੀਆਂ ਦੇ ਝਾਫੇ ਪਰਦੇ ਵਜੋਂ ਗੱਡ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂਕਿ ਜਾਂਵੀ ਇਸ ਵਾੜ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਨਿਝੱਕ ਬੈਠ ਸਕਣ। ਮਿਥੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਨਬੇ ਦੇ ਕੁਝ ਬੰਦਿਆਂ, ਮਾਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਾਨ ਸਮੇਤ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲ ਗੱਡਿਆਂ ਤੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੰਵ ਮਿਥੇ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢੁੱਕੀ, ਢੋਲ-ਢਮੱਕਾ ਵੱਜਿਆ ਅਤੇ ਉਤਾਰਾ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਇਆ। ਦੁੱਧ-ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਹਣੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰਾਤ ਪੈਣ ਵਕਤ ਮਸ਼ਾਲਾਂ ਜਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਖਾਣ-ਦਾਣਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਤਿਆਰ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਚੰਗੀ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜੀ ਵਜੋਂ ਖਾਣੇ ਨਾਲ ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬਰਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਵਰਤਾਈ। ਸ਼ਰਾਬ ਬਹੁਤੀ ਪੀਣ ਕਰ ਕੇ ਬਰਾਤੀ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚਕਨਾ-ਚੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਵੀ ਨਾ ਰਹੀ, ਖਾਣਾ ਵੀ ਘੱਟ ਹੀ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਡਿਗ ਪਏ। ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਤੱਕ ਕੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਤੇ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਗੱਡੀਆਂ ਝਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਬਰਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਗਦੜ ਮੱਚ ਗਈ, ਰੌਲਾ-ਰੱਪਾ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਝੁਲਸ ਗਏ। ਕਈ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਦੌੜ ਗਏ।

ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਗਿਣੀ-ਮਿਥੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਾਜ ਕਰ ਕੇ ਸਮਾਨ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਦੂਰ ਖੜ੍ਹੇ ਗੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਕ ਕੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਬਾਕੀ ਗੱਡੇ ਤਾਂ ਮਿਥੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਤੁਰਦੇ ਗਏ ਪਰ ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਦੇ ਗੱਡੇ ਦਾ ਧੁਰਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਠਹਿਰ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੁੱਲੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਕੁੱਲੀ ਭਾਈ ਗੁੱਜਰ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਭਾਈ ਗੁੱਜਰ ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਬੋੜਾਵਾਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਘਣਾ ਬੀਆਬਾਨ ਜੰਗਲੀ ਇਲਾਕਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁੱਜਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਹਮੀਰ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਹੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਦਰਖਤ ਵਗੈਰਾ ਕੱਟ ਕੇ ਵਾਹੀ ਹੇਠ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਘਰੋਂ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਦਾਖਾਂ' ਸੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਚਿਆਰ, ਸੁਘੜ, ਸੁਜਾਨ ਅਤੇ ਸਿਆਣੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਸਚਿਆਰਪੁਣੇ, ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦਾਖਾਂ' ਪੈ ਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਆਮ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ 'ਦਾਖਾ' ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕਾਫੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ।

ਬੋੜਾਵਾਲ ਪਿੰਡ

ਬੋੜਾਵਾਲ ਪਿੰਡ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਦੇ ਭਾਈ ਬੂੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ੧੨੫੦ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਾਸੀ ਅਗਨ ਬੰਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਇਸ ਬੰਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹਾਂਬਲੀ ਅਤੇ ਪਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਜਗਦੇਵ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਖਾ ਦੀ ਲੇਖਣੀ ਅਨੁਸਾਰ:

ਕਸਬਾ ਬੋੜਾਵਾਲ ਜੋ ਵਿੱਚ ਪਟਿਆਲੇ ਰਾਜ।
ਬਸੈ ਸਾਤ ਸੌ ਬਰਸ ਤੇ ਸਭ ਸੇਖਮ ਸਿਰਤਾਜ।
ਚੌਦਾਂ ਸੌ ਪਚਾਸ ਲਗਿ ਦਿੱਲੀ ਸੱਯਦ ਰਾਜ।
ਹਮਰੋ ਬ੍ਰਿਧ ਹਮੀਰ ਜੀ ਆਏ ਸਹਿਤ ਸਮਾਜ।

ਭੋਜ ਰਾਜ ਪਰਮਾਰ ਧਾਰਾ ਨਗਰੀ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਨ। ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੰਨ ੧੦੧੦ ਤੋਂ ੧੦੬੦ ਈਸਵੀ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਲ ਹੈ।

ਭੋਜ ਰਾਜ ਕੀ ਬੰਸ ਮੇ ਸ਼ੇਖ ਰਾਮ ਪਰਮਾਰ।
ਜਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ ਦਿਗ ਬਿਜੈ ਰਾਜਸਥਾਨ ਮਝਾਰ।
'ਸੇਖੋਂ' ਤਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਘੁ ਜਾਣੇ ਸਗਲ ਜਹਾਨ।
ਜਾਟ ਜਾਤ ਸੰਗਾ ਭਈ ਸੋਈ ਗੋਤ ਪਛਾਣ।
(ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ)

ਬੋੜਾਵਾਲ ਪਿੰਡ ਦਾਖੇ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ੧੦੦ ਕਿਲੋਮੀਟਰ (੬੦ ਮੀਲ) ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਬਾਰਡਰ ਕੋਲ ਧਨੌਲਾ-ਫਤਿਆਬਾਦ ਸੜਕ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਪੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਰਮਾ, ਰਸਾਲ, ਚੂਹੜ, ਫੇਰੂ, ਨੱਥਾ, ਰਾਉਲ, ਹਰ ਜੀ ਅਤੇ ਦਰਾਜ।

ਸੇਖੋਂ ਗੋਤ

ਸੇਖੋਂ ਗੋਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮੋਢੀ ਸ਼ੇਖ ਰਾਮ ਪਰਮਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੇਖੂ ਜਾਂ ਸੇਖੋਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ੇਖ ਰਾਮ ਦੀ ਬੰਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਜਗਦੇਵ ਬੜਾ ਬਹਾਦਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਗਜ਼ਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਭਜਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਗਦੇਵ ਦੀ ਬੰਸ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਲੋਹ ਕਰਣ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸੁਲੱਖਣ ਤੇ ਮੱਖਣ ਨੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਜੰਗ ਕੀਤੇ। ਸਿੰਧ ਵਿੱਚ ਮੱਖਣ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁਲੱਖਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਜਿੱਤਿਆ। ਢਾਡੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵਾਰ ਵੀ ਰਚੀ:

ਲੱਖ ਫੁਲਾਣੀ ਮਾਰੀ ਸੇਖਵਾਂ, ਪਰਜਾ ਹੈ ਹੈਰਾਨ।

ਰਾਜਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਸੇਖੋਂ ਗੋਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬੋਲੀ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਸ਼ੇਖਾਵਤ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਜਗਦੇਵ ਜਰਗ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਸੁਲੱਖਣ ਆਪਣੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਛਪਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਗਦੇਵ ਨੇ ੧੧੫੦ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਕੇ ਸੁਲੱਖਣ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਛਪਾਰ ਪਿੰਡ ਜਗਦੇਵ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਛਾਪਾ ਰਾਏ ਨੇ ੧੧੪੦ ਈਸਵੀ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਵਸਾਇਆ। ਤੇਜ ਪਾਲ ਦੇ ਚਾਰ

ਪੁੱਤਰਾਂ ਚੋਂ ਝਲਖਣ ਅਤੇ ਲੱਖਣ ਜੌੜੇ ਭਰਾ ਸਨ(Glossary of Tribes and Castes, page 394-95, written by H.A. Rose)[R.C. Tempal ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'The Legerids of Punjab, Part II) ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਜਗਦੇਵ ਦੀ ਬੀਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਪੰਨਾ ੧੮੮ ਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਜਗਦੇਵ ਬਾਰੇ ਕੈਪਟਨ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਐਹਲਾਵਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਜਾਟ ਬੀਰੋਂ ਕਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ ੫੫੩ ਤੇ ਜਗਦੇਵ ਪਰਮਾਰ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਸੂਰਬੀਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਕਿਸ਼ੋਰ ਚੰਦ ਬੱਦੋਵਾਲ ਨੇ ਰਾਜਾ ਜਗਦੇਵ ਸੰਬੰਧੀ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੱਸਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਛੱਜੂ ਸਿੰਘ ਚੰਦਰਾਲਾ ਖਰੌਚ-ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਵੀ ਰਾਜਾ ਜਗਦੇਵ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿੱਸਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਬਾਰੇ ਬੀ. ਐਨ. ਰੇਊ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਕਿਤਾਬ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੁਲੇਹ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ' ਜਿਹੜੀ ੨੦੦੧ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਖ ਰਾਮ ਪਰਮਾਰ ਦੀ ਬੰਸਾਵਲੀ ਦੇ ਗੋਤ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ:

ਔਲਖ, ਸਿਆਲ, ਸੇਖੋਂ, ਸੋਹਲ, ਹਰੀ, ਕੌੜੇ, ਖਰਲ, ਕਾਹਲੋਂ, ਗੁਰਮ, ਟਿਵਾਣੇ, ਦਲੇਊ, ਦਿਓਲ, ਪੰਵਾਰ, ਪੰਨੂ, ਬੁਟਰ, ਬੱਲ, ਬੋਪਾਰਾਏ, ਬਿਲਿੰਗ, ਭੱਟੇ, ਮੰਡੇਰ, ਵੜਿੰਗ, ਆਦਿ। ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸਰੈਚ ਅਤੇ ਮਰੈਚ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਪੋਤੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗੋਤ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਪਏ।

ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸੇਖੋਂ ਗੋਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪਿੰਡ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਦਾਖਾ, ਈਸੇਵਾਲ, ਪਮਾਲ, ਫੁੱਲਾਂਵਾਲ, ਛਪਾਰ, ਭੜੀ, ਕੋਟ, ਬੋਹੜਾਵਾਲ, ਬੜੂੰਦੀ ਆਦਿ। ਭਦੌੜ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੇਖੋਂ ਨਾਨਕਾ ਢੇਰੀ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੜੂੰਦੀ ਦਾ ਭਾਈ ਮਿਹਰਾ ਸੇਖੋਂ ਬਹੁਤ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅਨਿੰਨ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਬੋਹੜਾਵਾਲ, ਬੜੂੰਦੀ, ਈਸੇਵਾਲ ਤੇ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੇਖੋਂ ਇੱਕੋ ਖਾਨਦਾਨ 'ਚੋਂ ਹਨ।

ਸੰਗਰੂਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੇਖੋਂਆਂ ਦੇ ਕਾਫੀ ਪਿੰਡ ਹਨ। ਸੇਖੋਂਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਖ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਸਿੱਧ ਪਰਮਾਨੰਦ ਸੇਖੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਬਲ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮੱਠ ਸੰਗਰੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਨਾਭਾ ਗੇਟ ਦੇ ਲਾਗੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇੱਥੇ ਦੁੱਧ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਰੂਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸੇਖੋਂ ਪੱਤੀ ਪਿੰਡ, ਮਾਣਸਾ ਵਿੱਚ ਕਾਹਨਗੜ੍ਹ ਤੇ ਫਰਵਾਲੀ, ਮੁਕਤਸਰ ਵਿੱਚ ਆਲਮਵਾਲਾ, ਰੁਖਾਲਾ ਤੇ ਚਿਬੜਾਂ, ਅਬੋਹਰ ਵਿੱਚ ਗੋਬਿੰਦ ਗੜ੍ਹ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਧਰਾਂਗ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਵਿੱਚ ਮਚਾਕੀ (ਮਚਾਕੀ ਦੇ ਸੇਖੋਂ ਧਰਾਂਗ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਵਸੇ ਹਨ), ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸੇਖਵਾਂ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਵੱਡੀ

ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੇਖੋਂ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਦੁਆਬੇ ਅਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੇਖੋਂ ਗੋਤ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹਨ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਂਦਲਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸੇਖਮ, ਨੰਦਪੁਰ, ਨੌਹਰ ਆਦਿ ਸੇਖੋਂਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਨ। ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ੨੦ ਪਿੰਡ ਸੇਖੋਂਆਂ ਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਤਾਂ ਸੇਖੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਤੇ ਵਸ ਰਹੇ ਹਨ। .

ਸਰਦਾਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੁਲੇਹ ਦੀ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਖੋਂਆਂ ਦਾ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬੜ੍ਹਾ ਮਿਹਨਤੀ, ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਅਣਖੀ ਹੈ। ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਕਾਰਨ ਸੇਖੋਂ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਫੌਜ, ਪੁਲੀਸ, ਵਕਾਲਤ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਡਾਕਟਰੀ, ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਆਦਿ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੇਖੋਂਆਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਰਸਾਲਦਾਰ ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪਿੰਡ ਬੋੜਾਵਾਲ ਨੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਘਰਾਣੇ ਅਤੇ ਸੇਖੋਂ ਬੰਸ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਸ਼ੇਖ ਰਾਮ ਪਰਮਾਰ (ਪਮਾਰ) ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨੀਲ
ਨੀਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੋਲ੍ਹੜ
ਕੋਲ੍ਹੜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਾਹੂ
ਕਾਹੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਿਅਕ ਦੇਵ
ਸਿਅਕ ਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਰਸ਼ ਦੇਵ
ਹਰਸ਼ ਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਿਧੂ ਰਾਜ
ਸਿਧੂ ਰਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭੋਜ ਰਾਜ
ਭੋਜ ਰਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਉਦੈ ਦੀਪ
ਉਦੈ ਦੀਪ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਗਦੇਵ
ਜਗਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮਹਿੰਦ
ਮਹਿੰਦ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਲੌਰ .
ਅਲੌਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੇਖੋਂ
ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਰੈਚ ਅਤੇ ਮਰੈਚ
ਸਰੈਚ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਨੂੜ, ਔਲਖ, ਬਲ, ਦੇਉ
ਨਨੂੜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਤੇਜਪਾਲ
ਤੇਜਪਾਲ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ, ਬੂੜਾ ਸਿੰਘ, ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ, ਕਾਲੂ ਸਿੰਘ
ਕਾਲੂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭਾਗ ਮੱਲ

ਭਾਗ ਮੱਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ੇਰ ਪਾਲ
ਸ਼ੇਰ ਪਾਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕਸਾਬ
ਕਸਾਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬੀਜੋ
ਬੀਜੋ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੌਜ
ਮੌਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਖਰਾਜ
ਖਰਾਜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਭੱਲੋ
ਭੱਲੋ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜੀਂਦ
ਜੀਂਦ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੋਹਨ
ਮੋਹਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਦੁਨੀਆ (ਦੁਨਾ)
ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਰਮਾ, ਧਰਮਾ, ਰਸਾਲ, ਚੂਹੜ, ਗੋਇੰਦ, ਊਗਰ, ਪਰਨਾ

ਛਪਾਰ ਮੇਲੇ ਦਾ ਸੇਖੋਂਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ

ਪਿੰਡ ਬੋੜਾਵਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾ ਵਸੇ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸੇਖੋਂ ਘਰਾਣੇ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਬੋੜਾਵਾਲ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਮਨੌਤਾਂ ਟਿਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਮਨੌਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਹ ਹਰ ਸਾਲ ਬੋੜਾਵਾਲ ਪਿੰਡ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪੈਂਡਾ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਸੀ। ਇਲਾਕਾ ਜੰਗਲੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਖੋਹ-ਖੋਹਾਈ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਰਸਤੇ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸੇਖੋਂ ਗੋਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਬੋੜਾਵਾਲ ਤੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਲੈ ਆਈਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾ ਲਈਏ। ਇੰਵ ਸੇਖੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਇੱਕਤਰ ਹੋ ਕੇ ਬੋੜਾਵਾਲ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਦੀ ਸਮਾਧ ਲਾਗਿਉਂ ਮਿੱਟੀ ਇੱਕ ਪੋਟਲੀ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ। ਜਦ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਛਪਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਜੋ ਸੇਖੋਂ ਭਰਾ ਸਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਆਏ ਹੋਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਛਪਾਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਆਉਭਗਤ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਤੁਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਬੋੜਾਵਾਲ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪੋਟਲੀ ਹੱਥੋਂ ਛੁੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਈ। ਮਿੱਟੀ ਉੱਥੇ ਖਿੰਡਣ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਿੱਧ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਸੇਖੋਂਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਨੋਂ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਉਪਰੰਤ ਛਪਾਰ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਸਮਾਧ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਗੰਢ-ਜੋੜ ਦਾ ਮੇਲਾ ਇੱਥੇ ਲੱਗਣਾ ਸ਼ੁਰੂ

ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਛਪਾਰ ਵਿਖੇ ੧੪ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਦਿਨ ਇੱਥੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਗੁੱਗੇ ਦੇ ਸ਼ਰਾਧ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਭ ਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸੁੱਖਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਪ ਦੇ ਕੱਟਣ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸ਼ਾਸਕੀ

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਦਾਖਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਲੋਧੀ ਦੀ ਸ਼ਾਸਕੀ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਉਪਰੰਤ ਚੌਧਰੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦੇ ਜੋਰ ਸਦਕਾ ਦਾਖਾ, ਰਾਏਕੋਟ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਰਾਏ ਅਲਯਾਸ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੇਠ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਹਾਕਮ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਖਾਰੇ ਖੂਹ ਦੇ ਲਾਗੇ ਇੱਕ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਗਮਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਸਨ। ਜੋ ਵੀ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਅਦੂਲੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸਜਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਜੁਰਗਾਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਾਰੀ ਸੁੱਧੇ ੧੯-੧੯ ਬੰਦੇ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਚੱਕੀ ਨਾਲ ਆਟਾ ਪੀਹਣ। ਆਟਾ ਪੀਹਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬੁੱਤੀਆਂ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਬੁੱਤੀਆਂ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਰਾਏ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਤੰਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਬਦੋਵਾਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦੱਸੀਆਂ। ਰਾਜਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਡੂਏ ਦਾ ਰਾਜਾ ਵੱਜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਏ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਵੀ ਦੱਸੀ। ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ।

ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਪੱਰ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਗਮਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਰਾਜਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਿਪਾਹੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਭੇਜੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ ਵੀ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਚਿਆ-ਖੁਚਿਆ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਦਾਖੇ ਦੀ ਸ਼ਾਸਕੀ ਰਾਜਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੇਠ ਆ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ। ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ

ਇਲਾਕਾ ਸਰਦਾਰ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਵੱਜੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ।

ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਛੇ ਪੱਤੀਆਂ ਵਡਾਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਹਨ: ਰੰਗਾ, ਲਾਲਾ (ਜਲਾਲ ਪੱਤੀ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ) ਬਾਲਾ, ਬੂੜਾ, ਸੁਨਿਤਾ (ਸਾਈਂ ਦਿੱਤਾ) ਅਤੇ ਹੰਮੂ । ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਪੱਤੀਆਂ ਠੁਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੁਹ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੁਆਬੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਇਯਾਲੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਫਿਰਨੀ-ਫਿਰਨੀ ਗਏ। ਇਸ ਫਿਰਨੀ ਨੂੰ ਉਪਰੰਤ ਲੋਕ ਲਾਂਘਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜੀ ੧੯੫੨-੫੩ 'ਚ ਹੋਈ ਪਿੰਡ ਦੀ ਫਿਰਨੀ ਦੂਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਚੌਫੇਰੇ ਦੀ ਫਿਰਨੀ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਸਾਬਕਾ ਐੱਮ ਅੱਲ ਏ ਅਤੇ ਵਜੀਰ ਸਰਦਾਰ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘੇ ਉਸ ਦਿਨ ੫ ਭਾਦੋਂ ਸੰਨ ੧੬੩੨ ਸੀ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਬਾਲਾ ਪੱਤੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸੁਸ਼ੋਬਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਲੰਘ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਨਰੈਣਾ (ਜੱਟ) ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਲਾ (ਲੁਹਾਰ) ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਜਾਗੀ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪੱਕੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕਠੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਬਲਟੋਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਭੋਜਨ ਸਿਰਾਂ ਉਪੱਰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਜਿਧਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਸਨ। ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰਕਬਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਜਿੱਥੇ ਘਣੇ ਦਰਖ਼ਤ ਸਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਮ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਮਾਤਾਵਾਂ ਵਾਹੋ-ਦਾਹੀ ਤੁਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁੱਛਦੀਆਂ ਪੁੱਛਦੀਆਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾ ਕੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਲੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਚਾਅ ਸਹਿਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਛਕਾਇਆ। ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੇ ਮਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰ ਬਖਸ਼ੇ। ਲੁਹਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਈ ਨੂੰ ਆਖਿਆ,

"ਮਾਤਾ ਤੇਰੀ ਬੰਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ"। ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਮਾਈ ਨੂੰ ਵਰ ਦਿੱਤਾ, "ਮਾਤਾ ਤੇਰੀ ਕੁੱਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਆਈ ਹੈਂ ਇਸ ਲਈ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮਿਲੇਗੀ"। ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਵੱਲ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਨਹੀਨ ਸੀ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਸਦਕਾ ਮਾਤਾ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਲੜਕੇ 'ਚੁਹੜ' ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਚੂਹੜ ਦੀ ਅੱਠਵੀਂ ਪੀਹੜੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਅਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਆਚਾਰੀਆ ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਖਾ ੧੮੯੮ ਵਿੱਚ ਜਨਮੇ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਹੋ ਚਮਕੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ
ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ

ਜਿੱਥੇ ਬੈਠਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮਾਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ ਉੱਥੇ ਪਿੰਡ ਰਕਬਾ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ੫ ਭਾਦੋਂ ੧੬੩੨ ਈਸਵੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਥੇ ਪਧਾਰੇ ਸਨ। ਜਿੱਥੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆ ਬਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ ਉੱਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਛੋਟੀ ਇੱਟ ਦਾ ਥੜ੍ਹਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ੧੯੩੬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਨਾਉਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਥੜ੍ਹਾ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਕੀਤੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਨਿਹੰਗ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਹਨਾਂ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਸੇਵਾ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਹੰਗ ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਘੜ, ਸੁਜਾਨ, ਸਪਸ਼ਟ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੱਜਣ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਨੱਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਕਥਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਗਰਾਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦਿਵਾਨ ਸਜਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੰਗਤਾਂ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ੨੦੦੬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੀਂ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਖੁਦਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਛੋਟੀ ਇੱਟ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਾਲਾ ਥੜ੍ਹਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ

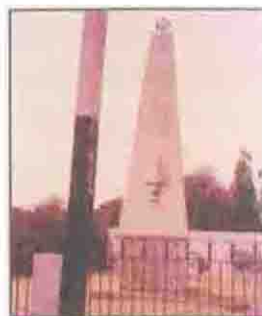
ਇਹ ਥੜ੍ਹਾ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਭੋਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਝੁਕਾਉਣ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ:

ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੇ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥
ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਸੋ ਥਾਨੁ ਭਾਲਿਆ ਲੈ ਧੂੜ ਮੁਖ ਲਾਵਾ॥

ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਲੀ ਮੁਰਾਦਾਂ ਇੱਥੇ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਾਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਬਾਪ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵੱਡੀ ਜੰਗ (੧੯੧੪-੧੯੧੮) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਉਹ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਲਟਨਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਬੀਬੀ ਜਸਵੰਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ ਸਨ। ਜੰਗ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਫ਼ਸਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "ਸਾਹਿਬ! ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਬੇਟਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਤੇ ਜਾਣ ਦਿਉ"। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਰਜੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਪਸ ੧੯੧੯ ਵਿੱਚ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਇਧਰੋਂ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਰਤਾਪ ਕੌਰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੁੱਤਰ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਕਿ ਦਸੰਬਰ ੧੯੨੦ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਪਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਨਮੇ। ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ, ਮਨ ਕਰ ਕੇ ਦਇਆਵਾਨ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਕੋਮਲ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਰੰਗਾ

ਬਾਬਾ ਰੰਗਾ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਫੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਰੰਗਾ ੧੬੧੨-੧੬੮੫ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤੀ ਰੰਗਾ ਦਾ ਬਾਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਡੌਲ, ਸੋਚਣੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ, ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮੱਦਦਗਾਰ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਚੋਰਾਂ, ਠੱਗਾਂ ਅਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਕੇ

ਸਤੰਬ ਬਾਬਾ ਰੰਗਾ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਹ ਤੇ ਤੋਰਦਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਤੱਕ ਸੀ। ਲੁਟੇਰੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੀਆਂ ਬੇਗਮਾਂ ਬੱਘੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਰਾਹ (ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜਰਨੈਲੀ ਰਸਤਾ) ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਲਾਕਾ ਜੰਗਲੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਬੇਗਮਾਂ ਨੇ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਪਤਾ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਬੰਦਾ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਸਹਿਤ ਇੱਥੋਂ ਲੰਘਾ ਦੇਵੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰੰਗਾ ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਲੇਰ ਅਤੇ ਸਿਰ ਕੱਢ ਹੈ। ਸਭ ਚੋਰ ਠੱਗ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਬੇਗਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਬਾਬੇ ਰੰਗੇ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਰੰਗਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਬਰਛੀ ਜਿਸ ਉਪੱਰ ਰੰਗਾ ਉੱਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਥ-ਗੱਡੀ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਤੰਗ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਇਹ ਬਰਛੀ ਦਿਖਾ ਦੇਣੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਕਹੇਗਾ"। ਇੰਵ ਇਹ ਬੇਗਮਾਂ ਸਹੀ-ਸਲਾਮਤ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੇਗਮਾਂ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸੁਣਾਇਆ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਰੰਗੇ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਭੇਜ ਕੇ ਬਾਬੇ ਰੰਗੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾਇਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਚੰਗੀ ਆਉਭਗਤ ਕੀਤੀ। ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਮੱਦਦ ਬਦਲੇ ਇੱਕ ਹਵੇਲੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਹਵੇਲੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 'ਬਾਬਾ ਰੰਗਾ ਦੀ ਹਵੇਲੀ' ਵੱਜਦੀ ਰਹੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇੰਵ ਕਰੀਂ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਛਿਪਣ ਤੱਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਘੋੜਾ ਫੇਰ ਕੇ ਲਾ ਦੇਵੀਂ। ਮੇਰੇ ਅਹਿਲਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹੱਦ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਬਾਬੇ ਨੇ ਘੋੜਾ ਫੇਰ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਰੈਵਨਿਊ ਰੀਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬੇ ਰੰਗੇ ਨੇ ਗੱਜੂ ਗਿੱਲ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਦਮਾਸ਼ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਲਾਣੀ ਵਾਲੇ ਖੂਹ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਜਮੀਨ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਮੱਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਨੂੰ ਭਜਾ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕੀਤਾ।

ਪੱਤੀ ਰੰਗਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ (ਵਿਸਾਖੀ ੧੯੯੯) ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਰੰਗਾ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸਮਾਧ ਜੋ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਕਰ ਕੇ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੀ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਤੰਬ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਤੰਬ ਉਪੱਰ ਬਾਬਾ ਰੰਗਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ, ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘਣ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਧਨ ਦਿੱਤਾ

ਉਕੱਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਦੋ ਕੁ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਬਨਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਮਾਧ ਜਿਹੜੀ ਛੋਟੀ ਇੱਟ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਤੇ ਸਥਿੱਤ ਸੀ ਇਸ ਦੇ ਉੱਚੇ ਥੜ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਪੱਕੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਸਤੰਬ ਬਾਹਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਕਰੀਬਨ ੧੨-੧੩ ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਨਾ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਖ਼ਤ ਕੰਕਰੀਟ ਵਰਤ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦਾਖੇ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਉੱਚੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਲਈ ਕਈ ਟੋਭੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਢਾਬ ਵੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਟੋਭਿਆਂ ਜਾਂ ਢਾਬ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਵੀ ਫਾਇਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਪਾਣੀ ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਪੀਣ ਅਤੇ ਨਹਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ੧੯੬੦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ੮੦ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘਰ ਕੱਚੇ ਸਨ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਟੋਭੇ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਚੀਕਣੀ ਮਿੱਟੀ (ਚਿੱਕ) ਉਪੱਰ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਤ੍ਰੇੜਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਟੋਭਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਡਲੇ ਕੱਢ ਕੇ ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਚੀਕਣੀ ਮਿੱਟੀ ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਲਿਪਣ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਰਵਾਜੇ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂਕਿ ਕੋਈ ਚੋਰ ਜਾਂ ਧਾੜਵੀ ਆ ਕੇ ਲੁੱਟ ਨਾ ਲਵੇ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਜਲਾਲ ਪੱਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜਾ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਸੀ ਪਰ ਹੰਮੂ ਅਤੇ ਸੁਨਿਤਾ ਪੱਤੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਉਤੱਰ ਵੱਲ ਉੱਚੇ ਟਿੱਬੇ ਸਨ ਪਰ ੧੯੬੫ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਬੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਪੱਧਰ ਕਰ ਲਏ। ਵਾਧੂ ਰੇਤਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਪੱਕੇ ਘਰ ਬਨਾਉਣ ਸਮੇਂ ਭਰਤ ਆਦਿ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤ ਲਿਆ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਖੂਹ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਅੰਦਰਲਾ ਖੂਹ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਇੱਥੋਂ ਭਰਦਾ ਸੀ। ਝਿਊਰ ਵਹਿੰਗੀਆਂ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੜੇ ਭਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਤਕਰੀਬਨ ੧੯੫੦ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਲਕਾ ਜਾਂ ਖੂਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅੰਦਰਲੇ ਖੂਹ ਕੋਲ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ੧੯੫੮

ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ। ਇਥੇ ਰੇਡੀਉ ਲੱਗਣ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਖ਼ਬਰਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਸੁਣਨ ਲਈ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ਕੋਲ ਆ ਬੈਠਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਖੂਹ ਫਿਰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ੨-੩ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੰਚਾਇਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਖੂਹ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਨਲਕਾ ਲੁਆ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਨਲਕੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਠੰਢਾ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਬਾਲਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਇਸ ਨਲਕੇ ਤੋਂ ਭਰ ਕੇ ਲਿਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਬਾਲਟੀ ਭਰਨ ਲਈ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਵਾਰੀ ਲਈ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਨਾਥ ਦੀ ਹੱਟੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕੋਲ ਡਾਕਟਰ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਦਵਾਖਾਨਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਰਮ, ਬੋਲਚਾਲ ਮਿੱਠੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਬੁੱਢੇ ਤੱਕ ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੱਚਾ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਤੇ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਵਗੈਰ ਵੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਇਹ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੋੜਦੇ, ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਭੇਜਦੇ ਸਨ। ਪੈਸਿਆਂ ਦੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਵੀ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਰਹੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੁਰਗਾ ਦਾਸ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਸੀ ਪਰ ਦਵਾਈ ਬੂਟੀ ਦੇਣ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਡਾਕਟਰ ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਵਾਖਾਨੇ ਲਾਗੇ ਮੁਰਲੀ ਧਰ ਵੀ ਦੇਸੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਹਕੀਮ ਸੀ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਬੁਰਜ਼ਾ ਸਿੰਘ (ਸੁਨਿਆਰ) ਬਾਲੇ ਕੀ ਪੱਤੀ ਵੱਲ ਚੰਗਾ ਹਕੀਮ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਡਾਕਟਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਡਾਕਟਰ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਫ਼ੀਸ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਨਕਦ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ ਰੱਜੇ-ਪੁੱਜੇ ਪਰਵਾਰ ਹੀ ਉਸ ਪਾਸ ਦਵਾ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਡਾ ਦਾਖਾ ਵਿਖੇ ਡਾਕਟਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਡਾ.ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ।

ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ 'ਚੌਗਾਨ' ਹੈ। ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕਈ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰਸਤੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਖੁੱਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹਰ ਇਕੱਠ ਇੱਥੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉੱਚੇ ਮਕਾਨ ਬਣਨ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਭੀੜਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ਕੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਲੇ ਕੀ ਪੱਤੀ ਦੇ ਚੌਂਤਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ। ਬੂੜੇ ਕੀ ਪੱਤੀ 'ਚ ਹਰੀ ਦੀ ਹੱਟੀ ਕੋਲ ਚੌਂਤਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਉਠਣ ਜਾਂ ਇਕੱਠ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤਕੀਆ' ਸੀ। ਇੱਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਤਕੀਆ ਢਹਿ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸੁਨਿੱਤਾ ਪੱਤੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੈ। ਤਕੀਏ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਲੁਹਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਖਾਨੇ ਲਗਾ ਲਏ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਕੰਮ ਅਪਣਾ ਲਏ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ 'ਮੁਕਾਮ' ਸੀ। ਇਹ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਕੋਲ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ 'ਲਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪੀਰ' ਨੂੰ ਮੰਨਦੀਆਂ ਸਨ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਠਹਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਮੁਕਾਮ ਕੋਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਤੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਸਾਉਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇੱਕਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੁਕਾਮ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਬਣਨ ਕਰ ਕੇ ਇੱਥੇ ਤੀਆਂ ਲੱਗਣੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਚਾਇਤ ਘਰ ਕੋਲ ਹੀ ਅੰਦਰਲਾ ਡੇਰਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਜਦ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰਮਖੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੁਭਾ-ਸ਼ਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਥਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਵਾਈ ਸੀ। ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਕਾਫੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਹੰਤ ਖੇਤੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੁਣ ਤਕਰੀਬਨ ਖ਼ਤਮ ਹੀ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਸੰਘਣੀ ਢੱਕੀ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਲਾਗੇ ਬ੍ਰਹਮਹਰੀ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਭਗਵੇਂ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਧੂ ਤਪੱਸਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਈਸ਼ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਵੀ ਵੰਡਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿੱਦਿਆ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਰਟਨ ਕਰਾਂਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੁਭਾ-ਸ਼ਾਮ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਪਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਗਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ੧੯੬੦ ਤੱਕ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਧੂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਣੀ ਲਈ ਹਰਟੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਹਾਉਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕੁੰਡਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਵੀ ਇੱਥੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰ ਕੇ ਲੰਗਰ-ਪਾਣੀ ਛਕਦੇ ਸਨ।

ਖੂਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਬੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਲਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਪੀਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪਿੱਪਲ ਆਦਿ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦਰਖ਼ਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਟੋਭਾ ਸੀ। ਇਸ ਟੋਭੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਡੰਗਰਾਂ ਦਾ ਵੱਗ ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੱਗ ੧੯੭੦ ਦੇ ਏੜ ਗੇੜ ਤੱਕ ਇੱਥੇ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਰਦਾਰ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਵੱਗ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਡੰਗਰ ਪਿੱਛੇ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ ਆਟਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇੱਕਲੇ ਇਕੱਲੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਆਟਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਆਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੇ ਉਹੇ ਦੋ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਡੰਗਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਇਹ ਡੇਰਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਡੇਰੇ ਲਾਗੇ ਕਈ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਢੱਕੀ (ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਚਰਾਂਦ) ਮੁਰੱਬੇਬੰਦੀ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡ ਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਕੁਝ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿੱਚ ਰਵਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਬ੍ਰਹਮ ਹਰੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਬੜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵਿਅੱਕਤੀ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਤੱਥ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮੰਨਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ, ਗਊ-ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰੀ ਸਨ। ਗਾਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗਊਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅੰਦਰ ਗਊ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਇਤਨੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ 'ਗਊ ਮਾਤਾ' ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਊ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਤ ਭੋਜਨ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਊ ਤੋਂ ਬੱਛੇ-ਬੱਛੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਛੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਬਲਦ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪੱਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਿਰਭਰ ਸੀ। ਗਊ ਦਾ ਤਾਂ ਗੋਹਾ ਵੀ ਪੋਚਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੋਹੇ ਦੀਆਂ ਪਾਥੀਆਂ ਬਾਲਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਚਮੜੀ ਦੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੱਡਾਂ ਦੀ ਖਾਦ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਪੰਜ ਭਰਾ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਭਰਾ ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਅਤੇ ਭਾਈ

ਤਾਰਾ ਵੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ। ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਤਾਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਨਾਲ ਗਊਆਂ ਪਾਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਦੀ ਗਾਂ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਸਾਥੋਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਰਹੀ ਗਾਂ ਲੈ ਜਾਵੋ। ਗਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮੁਗਲ ਕਸਾਈਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਦਿਆਂ ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਵੀ ਚੰਗਣਾਂ ਭੱਟੀਆਂ ਦੀ ਝਿੜੀ ਵਿੱਚ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੇ ਜਾਨ ਤੇ ਖੇਡ ਗਏ। ਇਹ ਤੱਥ ਕੈਪਟਨ ਸਰਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਦੱਸੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੇ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਨਵੀਂ ਸੂਈ ਮੱਝ ਜਾਂ ਗਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਜ਼ਰੂਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਦੂਜਾ ਨਵ-ਵਿਆਹੇ ਜੋੜੇ ਛਿਟੀਆਂ ਖੇਡਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰਵਜ ਪਿੰਡ ਬੋੜਾਵਾਲ ਵਿਖੇ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗਊਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬੋੜਾਵਾਲ ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਧਰਮੇਆਣਾ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਛਿਟੀਆਂ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀ ਮਨੌਤ ਬਾਰੇ ਰਸਾਲਦਾਰ ਗੁਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਬੋੜਾਵਾਲ ਜਿਹੜੇ ਪਟਿਆਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਨੇ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਸੰਬੰਧੀ ਗਾਥਾ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਇੰਝ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਪ੍ਰਸੰਗ

ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਚਾਰ ਭਰਾ ਸਨ (ਬੂੜਾ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ, ਕਾਲੂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ)। ਤੇਜ ਪਾਲ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਬੋੜਾਵਾਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਜਦ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸੱਪ ਨਿਕਲਿਆ। ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਾ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਸੱਪ ਪਕੜ ਲਿਆ ਪਰ ਸੱਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਡੰਗਿਆ। ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਕੁੱਜੇ 'ਚ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸੱਪ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਕੋਲ ਖੇਡ੍ਹਣ ਲਈ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਸੱਪ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਸਮਝਦੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਦੀ ਮਾਂ ਬਿਸ਼ਨੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਪ ਸਮੇਤ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਖੇਤ ਲੈ ਗਈ। ਆਪ ਤਾਂ ਬਿਸ਼ਨੋ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਜੁਆਰ-ਬਾਜਰੇ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਤੋੜਨ ਲੱਗ ਗਈ, ਪਰ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਅਤੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਵਿਛਾ ਕੇ ਦਰਖ਼ਤ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਛੱਡ ਗਈ। ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨੋ ਦਾ ਭਰਾ ਮਾਦੋ ਬੋੜਾਵਾਲ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆ

ਗਿਆ। ਘਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜਾ ਬੰਦ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਆਢੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਗੁਆਢੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ-ਧਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਿਸ਼ਨੋ ਤਾਂ ਖੇਤ ਗਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਾਦੋ ਖੇਤ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਕੀ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਕੋਲ ਸੱਪ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮਾਦੋ ਨੇ ਇਕੋ ਦਮ ਦਰਖ਼ਤ ਤੋਂ ਸੋਟੀ ਤੋੜੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੱਪ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੱਪ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਮਾਦੋ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ। ਬਿਸ਼ਨੋ ਆਵਾਜਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਭਰਾ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਬਿਸ਼ਨੋ ਮਾਦੋ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਭੈਣੇ! ਅੱਜ ਤਾਂ ਮਾੜੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਨਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤਾਂ ਸੱਪ ਨੇ ਮੇਰੇ ਭਾਣਜੇ ਦੇ ਲੜ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਣਜੇ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ"। ਬਿਸ਼ਨੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਾਦੋ, ਇਹ ਤੂੰ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਭਾਣਜਾ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਸੱਪ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਸੀ। ਸੱਪ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇ। ਬੱਚਾ ਤਾਂ ਸੱਪ ਬਿਨਾ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ ਰੋਂਦਾ ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਹੈ"। ਇਸੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਮਾਮੇ ਮਾਦੋ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਇਸ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਭੁੱਬਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋ ਪੈਂਦਾ। ਭੈਣ ਬਿਸ਼ਨੋ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਆਖਦੀ 'ਮਾਦੋ! ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਭਾਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਉਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤੂੰ ਝੂਰ ਨਾਂ'। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸੱਪ ਮਾਰ ਕੇ ਦੱਬਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਨੂੰ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਦੀ ਮੜ੍ਹੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜੋ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਡੇਢ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਅਜੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦਾ ਸੀ। ਬੋੜਾਵਾਲ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਮਨੌਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਮਾਮਾ ਪਿੰਡ ਆਉਂਦਾ ਉਸ ਦਿਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਲਵੇਰੀ ਮੱਝ ਜਾਂ ਗਾਂ ਸੂਅ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮੜ੍ਹੀ ਤੇ ਦੁੱਧ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੜਕੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਉਪਰੰਤ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੇ ਨਵ-ਵਿਆਹੇ ਜੋੜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਛਿੱਟੀਆਂ ਵੀ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਛਿਟੀ ਵਾਲੀ ਮਾਲ' ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਛਿੱਟੀਆਂ ਖੇਡਣ ਸਮੇਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗੀਤ ਵੀ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਮਾਧ ਤੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਛਿੱਟਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਵੀ ਕੱਢਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਨੌਤ ਨਾਲ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਤਾਨ ਸੁਲੱਖਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋੜਾ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਛਿਟੀਆਂ ਮਾਰਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਪ ਦੇ ਮਾਰੀਆਂ ਛਿਟੀਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੋਈ ਗਲਤੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਿੱਟੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਗੁੱਗੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਜੋਦੜੀ ਕਰਨੀ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਸਾਡੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਵੀਂ। ਮੜ੍ਹੀ ਤੇ ਦੁੱਧ ਇਸ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਧ ਸੁਲੱਖਣ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦਾ ਸੀ।

ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰੇ

ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਦੀ ਸਮਾਧ ਲਾਗੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹਾ-ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਭਾ-ਸ਼ਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਆਖੰਡ ਪਾਠ ਵੀ ਇਥੇ ਕਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਵੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲੰਗਰ ਪਾਣੀ ਲਈ ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਰਸਦਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਚੰਗੀ ਮੰਨਤਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋ-ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਛਿੰਟੀਆਂ ਖੇਡਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਨਾਲ ਘਟ ਗਈ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਿਆਰੇਆਣਾ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਟੀ ਤੇ ਵੀ ਦੁੱਧ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਪੱਕੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਗੇਟ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸੂਏ ਦੇ ਕੋਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਪੁਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੂਥ ਗੜ੍ਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਇੱਥੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਭਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਥਾਵਾਚਕ, ਢਾਡੀ ਤੇ ਕਵੀਸ਼ਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਯੋਜਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਉਪਰੰਤ ਸਭ ਕੁਝ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮੀਹਾਂ ਦੌਰਾਨ ਚੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਥੇ ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਉਦਮ ਸਦਕਾ ਨਵੀਂ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਪੁਰਾ ਮੂਲ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲਾ ਪੱਤੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਸ ਰਸਤੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੀ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਲੰਘੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਕੈਪਟਨ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਥੰਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕੋਲ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਜੁਰਗਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਪਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਕਾਫੀ ਖ਼ਸਤਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੇਜਰ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦੇ ਉਦਮ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਇਹ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਇੱਕ ਕੁਟੀਆ ਵੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਫਿਰਨੀ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਸੰਤ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲੱਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਸੀਲਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਪੜੇ ਭਗਵੇਂ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇੱਥੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਪਾੜੋ ਕੇ) ਦੇ ਬੇਟਿਆਂ ਸਰਦਾਰ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੈ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੇ ਘਰ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਰੇਕ ਪੱਤੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਵਿਦਾਸ ਸੰਮਤੀ ਵੀ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਨਿੱਤਾ ਪੱਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਰੋਡ ਤੇ ਨਵੀਂ ਵਸੋਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ੧੯੯੫ ਵਿੱਚ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੱਲ੍ਹੇਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿੱਘਾ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਲਈ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਥਾਣੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਨੇ ੪ ਤੋਂ ੬ ਬਿਸਵੇ (੨੦੦ ਤੋਂ ੩੦੦ ਗਜ਼) ਦੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਪਲਾਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਆਦਿ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਬਰਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਮਸੀਤ ਹੈ। ਇਹ ਮਸੀਤ ਪੁਰਾਤਨ ਮੱਠ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ

ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਟੋਭੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹੁਣ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਲਾਂਘੇ ਉਪੱਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੱਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਢਹਿ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾਖਾ, ਜਿਹੜਾ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਸਥਿੱਤ ਹੈ ੧੯੨੫ ਤੱਕ ਇਹ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਸੀ, ਫਿਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਪਰੰਤ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।ਪਿੰਡ ਦਾਖੇ ਦਾ ਨੌਜੁਆਨ ਕਰਨਲ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ੧੯੯੭ ਵਿੱਚ ਆਸਾਮ ਵਿਖੇ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਅੰਦਰ ਇਸ

ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨਲ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਦਾਖਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਦਾਖਾ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਮਾਤਾ ਅਤਰ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ੪੦ ਵਿਘੇ ਜਮੀਨ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਾਲਜ ਰੋਡ ਦਾਖਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਬਲਿਕ ਕਾਲਜ ਦਾਖਾ ਅਤੇ ਇਨਸਟੀਟਿਊਟ ਆਫ਼ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਐਂਡ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਬਲਿਕ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਦਾਖਾ ਵੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਈਸੇਵਾਲ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ

ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ੪੦੦ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ (੧੯੪੦ ਵਿੱਚ) ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸੀ ਨਵਾਂ ਪਿੰਡ ਈਸੇਵਾਲ ਵਸਾ ਲਿਆ। ਦਾਖਾ ਅਤੇ ਈਸੇਵਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚਕਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੇਤ ਦਾ ਟਿੱਬਾ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਗੱਡਾ ਵਗੈਰਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਲੰਘਦਾ ਸੀ। ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਕਿੱਤਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਹੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੂਰ ਖੇਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਤਨੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਵੀ ਬੜਾ ਕਠਨ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਈਸੇਵਾਲ ਫ਼ਕੀਰ ਈਸਾ ਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪੱਤੀਆਂ ਕਾਲਾ, ਹਿੰਮਤ, ਮੋਹਰੂ ਅਤੇ ਦੁਲਾ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਪੱਤੀ ਦੇ ਅੱਠ ਠੁਲੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੩੫੦੦ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਜ਼ਮੀਨ ੧੪੦੦ ਏਕੜ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਬੂ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਮੋਹਰੂ ਪੱਤੀ ਅਤੇ ਸ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੁਲਾ ਪੱਤੀ ਨੇ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫ਼ੌਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਪੱਥਰ ਜਿਸ ਉਪੱਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅੰਕਿਤ ਹਨ ਅੱਜ ਤੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਅਲਬੇਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵੀ ਕੱਟੀ।

Air Marshal Manjit S. Sekhon

ਸ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਜੋ ਕਿ 'ਰੁਆਇਲ ਏਅਰ ਫੋਰਸ' ਵਿੱਚ ਚੋਟੀ ਦੇ ਪਾਈਲਾਟ ਸਨ ਜਪਾਨ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ ਚੱਲ ਵਸੇ। ਇਥੋਂ ਦੇ

ਸਰਦਾਰ ਨਿਰਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਜੋ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵਿੱਚ ਫਲਾਂਈਂਗ ਅਫ਼ਸਰ ਸਨ ਨੇ ੧੯੭੧ ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਜਹਾਜ 'ਚੋਂ ਬੰਬ ਸੁੱਟ ਕੇ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜਾਨ ਦੀ ਬਾਜੀ ਵੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਬਦਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਪਰੰਤ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ 'ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ' ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਸਰਦਾਰ ਨਿਰਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦਾ ਬੁੱਤ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਲਾਗੇ ਕਚੈਹਿਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁਭਾਏਮਾਨ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਟਿਕਟ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਈਸੇਵਾਲ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੂਜੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਅਫ਼ਸਰ ਸਰਦਾਰ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪੱਛਮੀ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਕਮਾਂਡ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ੧੯੬੫ ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ 'ਵੀਰ ਚੱਕਰ', ੧੯੭੧ ਦੀ ਜੰਗ ਦੌਰਾਨ 'ਮਹਾਵੀਰ ਚੱਕਰ' ਅਤੇ ਕਾਰਗਿਲ ਦੀ ਜੰਗ ਉਪਰੰਤ 'ਪਰਮ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਮੈਡਲ' ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਈਸੇਵਾਲ ਦੇ ਸ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿੱਤੀ।

S. Nirmaljeet Singh ekhon

ਅੱਡਾ ਦਾਖਾ

ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ੧੧ ਵੇਂ ਮੀਲ ਤੇ ਇੱਕ ਰਸਤਾ ਰਾਏਕੋਟ ਬਰਨਾਲਾ-ਬਠਿੰਡਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਜਗਰਾਉਂ-ਮੋਗਾ- ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ੧੯੩੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦਫ਼ੇਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਸ ਮੋੜ ਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਭਾਵ ਅੱਡਾ ਦਾਖਾ ਵਸਾਉਣ ਦੇ ਇਹ ਮੋਢੀ ਸਨ।ਅੱਜ ਵੀ ਕੁੱਝ ਪੁਰਾਣੇ ਮਕਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਬਣਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ੧੯੩੮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਾਗਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪੜਾਂਅ (ਠਹਿਰ) (Camping ground) ਵੱਜਦੀ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਫ਼ੌਜਾਂ ਠਹਿਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਖਾਣਾ-ਦਾਣਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖੱਚਰਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦਾਣਾ-ਪਾਣੀ ਛਕਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਖੇਲਾਂ ੧੯੬੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਢਾਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਿੱਸੋਵਾਲ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੀਆਂ ਆਪ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਹ ਜਗਰਾਉਂ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਦੇ ਸਨ। ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲਾਗੇ ਪੁਰਾਣੇ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਕਈ ਕਮਰੇ ਖ਼ਸਤਾ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਅਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਚੰਗੀ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਨ ਰੇਲ ਰਾਹੀਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਉਤਰਦਾ ਸੀ। ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਥਾਣਾ ਦਾਖਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ੧੯੭੦ ਵਿੱਚ 'ਮਾਡਲ ਥਾਣਾ ਦਾਖਾ' ਬਣ ਗਿਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਦਾਣਾ ਮੰਡੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲੱਭਦ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲ, ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਕਲਿਨਕ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਮੰਦਰ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਭਵਨ, ਸਿਨਮਾ, ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਆਦਿ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਸੰਨ ੨੦੧੧ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਉੱਪਰ ਦੀ ਪੁਲ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬਠਿੰਡੇ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਸੌਖ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਹੰਬੜਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਜਲੰਧਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣ ਲਈ ਚੌੜੀ ਸੜਕ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੱਖਰੀ ਮਿਊਂਸਪੈਲਟੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਨਿਕਾਸ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਡਾ ਦਾਖਾ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ , ਟੀ ਵੀ, ਰੇਡੀਉ, ਬੱਸਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਆਦਿ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਲਿਖ ਅਤੇ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੱਡਾ ਦਾਖੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਤਿੰਨ ਚੌਥਾਈ (੭੫ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੱਡੇ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਆਦਿ ਦਾਖੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਭੇਜੇ ਬੰਦੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਬੰਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀ ਕਲਾ ਟਿਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਲਾ ਕਾਰਨ ਹੀ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਅਹੁਦਾ ਜਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਵਿਅੱਕਤੀਆਂ ਜੋ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਹੋ ਨਿਬੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ:

ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਖਾ (੧੮੮੮-੧੯੫੮)

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਅੰਦਰ ਸਿਰਮੌਰ ਲੇਖਕ, ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਖੋਜੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਾਹਰ, ਮਹਾਨ ਬੁਲਾਰੇ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਫਿਲਾਸਫਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰੋੜ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਸਮਰਾਟ ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਦਾਖੇ ਦੇ ਕੁਰਸੀਨਾਮੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਬਾਬਾ ਹਮੀਰ ਦੀ ਗਿਆਰ੍ਹਵੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ।

ਪੰਡਿਤ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਵਿਦਵਾਨ ਮਨੁੱਖ, ਜੋ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਵੱਡੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ:

ਸੋ ਪੰਡਿਤ ਜੋ ਮਨ ਪਰਬੋਧੈ ॥
ਰਾਮ ਨਾਮ ਆਤਮ ਮਹਿ ਸੋਧੈ॥

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਕੇ ਬਨਾਰਸ (ਵਾਰਾਨਸੀ) ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ। ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਚੇਤੰਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੱਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਧੰਦਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਵਿਹਲੇ ਵਕਤ ਜਾਂ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਐਸੇ ਅਜਬ ਅਤੇ ਗਜਬ ਦਾ ਲੈਕਚਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਰੋਤੇ ਝੂਮਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਰ ਸੁਧਾਰ ਕਾਲਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਰਡਰਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਆਰਡਰਾਂ ਤੇ ਟੀਕਾ ਟਿਪਣੀ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਨ। ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਰਡਰਾਂ ਤੇ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਤੰਤਰ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਇਸ ਲਈ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ, ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਜੁਟ ਗਏ। ਫਿਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੈਪਸੂ ਬਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਐੱਮ. ਏ. ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਡਿਗਰੀ ਕਰਾਈ। ਉਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਥੀਸਿਸ (ਖੋਜ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖਤ) ਜੋ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਲਿਖਵਾਇਆ ਸੀ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਥੀਸਿਸ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਐਵਾਰਡ ਵਿੱਚ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇ

ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਵੀ ਮਿਲਣੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਥੀਸਿਸ ਐਵਾਰਡ ਦੇ ਪੈਸੇ ਤੁਸੀਂ ਰੱਖੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਹੈ। ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਲਈ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟੀਕਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਵਿਆਕਰਣ, ਸਵੱਯੇ ੧੦ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸਟੀਕ, ਖ਼ੜਗ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ, ਜਪੁ ਨੀਸਾਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰ, ਗੁਰੂ ਯਥਾਰਥ ਨਿਰਣਯ, ਭਗਾਉਤੀ ਮੰਡਨ, ਨਿਆਇ ਪ੍ਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਿੱਖ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ? ਸਦੁ ਬਾਣੀ ਦਾ ਟੀਕਾ, ਪਿੰਗਲ ਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪੈਸੇ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲਿਖਿਆ ਸਾਹਿਤ ਉਹ ਛਪਵਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਖੜਗ ਖ਼ਾਲਸਾ ਐਸੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਣ ਕੇ ਚਮਕੀ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਕਿਰਤ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ 'ਪੰਥ ਦਾ ਅਮੁੱਲਾ ਲਾਲ' ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਵਿਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਚਮਕਦਾ ਹੀਰਾ' ਕਿਹਾ। ਸੰਤ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਗਏ, "ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕਠੀ ਕੀਤੀ ਵਿਦਿਆ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਵਿੱਚੋਂ ਉਮਡ ਰਹੀ ਹੈ"। ਗਿਆਨੀ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਤੰਗ ਜਿਹੜੇ ਸੱਤ ਵਾਰ ਐੱਮ ਐੱਲ ਏ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਪ-ਮੰਤਰੀ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਰਹੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਖਾਸ ਮਿੱਤਰ ਸਨ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਲਿਖਦਿਆਂ ਇਉਂ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ, "ਬੰਦੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਘੱਟ ਹੀ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ (ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਾਰੀ, ਕਵੀ ਅਤੇ ਬੁਲਾਰੇ) ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਉਪਨਾਮ 'ਕੇਹਰਿ' (ਵਿੱਦਵਤਾ ਦੇ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ) ਸੀ । ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ 'ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ' ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ' ਪੱਤਰ ਵੀ ਕੱਢੇ।

ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਖੋਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਆਕਰਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਾਲ ਦਾ ਤਰਕ ਕੀਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਐਡਵਰਬ (adverb) ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਆਕਰਣ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ 'ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ' ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਐਡਵਰਬ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸ ਨੂੰ 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ' ਲਿਖ ਕੇ ਅਰਥ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਚਲਦਾ ਫਿਰਦਾ

ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ (ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼) ਸਨ। ਹਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਹ ਖਾੜਗੂ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਸਹਿਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਮਲੇਸ਼ੀਆ, ਬਰਮਾ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਮਰਿਯਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਸਨ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਗਿਆਨੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਕੋਇਲ ਵਰਗਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਸਨ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੇ ਹੈੱਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਧਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਛਪਵਾਉਣਾ ਕੀਤਾ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਤਨਾ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਪਰਾ ਪਿੰਡ ਅਯਾਲੀ ਕਲਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਉਦੱਮ ਕੀਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ੧੯੮੭ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤ ਅਚਾਰੀਯਾ ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬਰਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (੧੯੧੧-੧੯੯੭)

ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਚਿੰਤਕ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਕਲਾ ਤਿੰਨ ਪੱਖਾਂ (ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ, ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਅਤੇ ਆਲੋਚਨਾ) ਤੇ ਲਿਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਥਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀ 'ਪੇਮੀ ਦੇ ਨਿਆਣੇ' ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵਪੂਰਕ, ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ੨੦ ਦੇ ਕਰੀਬ 'ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਕਈ ਨਾਟਕ ਵੀ ਲਿਖੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਟਕ ਖੇਡਣ ਯੋਗ ਘੱਟ ਪਰ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਵੱਧ ਹਨ। ਸੇਖੋਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 'ਉਮਰ ਦਾ ਪੰਧ' ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਪੱਖੋਂ ਵਡਮੁੱਲੀ ਕਿਰਤ ਲਿਖਣ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਬੁਲਾਰੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ' ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸੋਚ ਪੱਖੋਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸਨ। ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਦੋ ਵਾਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ

ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣ ਵੀ ਲੜੀ ਪਰ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਮੂਲ ਤੌਰ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪੱਖੀ ਸੀ। ਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਕਾਗਜ਼ ਪੱਤਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਆਦਾਤਰ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਸਨ। ਲਿਖਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਲਾਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਹੱਥ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਜੁਆਬ ਦੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੁੰਡਾ ਪੈਸਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਆਪ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਲਿਖਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਕਾਮਰੇਡੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਗੁਜਾਰਿਆ ਪਰ ੧੯੮੪ ਵਿੱਚ 'ਉਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊਸਟਾਰ' ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਜਾਨੀ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਵਲੂੰਧਰਿਆ ਗਿਆ। ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਕਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ! ਕਾਲੀ ਪੱਗ ਤਾਂ ਰੋਸ ਅਤੇ ਸੋਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਾਮਰੇਡ ਹੋਂ। ਜੁਆਬ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਆਖਿਆ, "ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਤੀਰ ਵੱਜਣ ਵਾਂਗ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁੱਖ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਸੋਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ"। ਦਾਖੇ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੯੭ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ।

ਜਨਰਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (੧੯੦੦-੧੯੭੬)

ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅਧਿਕਤਰ ਬੰਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭਾਗ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਜਿਹੜੇ ਇਹਨਾਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਆ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅੱਕਤੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਨਰਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨਾਮਵਰ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫਸਰ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਖੇ ਬੀ. ਐਸ. ਸੀ. ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ। ਚੰਗੇ ਦਿਮਾਗੀ, ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਰਹੇ ।ਸੰਨ ੧੯੫੮ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮੁਖੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ

ਸੌੜੀ ਸੋਚ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਭਾਵ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੀਨੀਆਰਟੀ ਅੱਖੋਂ-ਪਰੋਖੇ ਕਰ ਕੇ ਜਨਰਲ [redacted]ੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁੱਖੀ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਜਨਰਲ [redacted]ੀ ਦੀ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਜਨਰਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਵੱਜੋਂ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਅਣਖ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਜਨਰਲ [redacted] ਹੇਠਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਅਫ਼ਸਰ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਠੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਆਏ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਸੰਨ ੧੯੫੮ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬਲਬ ਜਗਮਗਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਕੇ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀ ਤੂੜੀ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਥ੍ਰੈਸ਼ਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਲਿਆਂਦਾ । ਉੱਤਮ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਬਣੇ। ਇੰਞ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਨਾਹਰੇ 'ਜੈ ਜੁਆਨ ਜੈ ਕਿਸਾਨ' ਨੂੰ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ।

ਕੁਦਰਤੀ ੧੯੬੨ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਅਤੇ ੧੯੬੫ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੰਗ ਹੋਈ। ਇਹਨਾਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਭਾਰੀ ਜਾਨ-ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਕਾਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਧ ਸਕਿਆ। ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਔਕੜ ਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਫਿਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਫ਼ੌਜੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਘੜਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਾਹਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਲਗਾਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਐਸੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ ਵਗੈਰ ਖ੍ਰੀਦਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਲ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਨਸੀਹਤ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਜਦੋਂ ੧੯੭੧ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖਾਧੀ ਸਗੋਂ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਹੱਥੋਂ ਗੁਆ ਲਿਆ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤ੍ਰੀ ਤੱਕ ਚੰਗੀ ਪਹੁੰਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ੧੯੭੦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਪਧਾਰੀ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਅਫ਼ਸਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੋੜਦਾ। ਅੰਤ ੧੯੭੬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਹਾਨ ਜਰਨੈਲ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀਵਾ ਸਿੰਘ

ਬਾਬਾ ਜੀਵਾ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਮਿਹਨਤੀ, ਸਿੱਧੇ-ਸਾਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦਾਨੀ ਸੱਜਣ ਹੋਏ ਹਨ। ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਮੁੱਕਤ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਫ਼ਸਲ ਵਾੜੀ ਦਾ ਧੰਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਦਿਨ ਸਮੇਂ ਜਿਆਦਾਤਰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹਨਾ ਪਾਸ ੫ ਕੁ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਢਾਬ ਕੋਲ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਸੋਚ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਬਣੇ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਸ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ ਜਨਰਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਖੋਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਹਾਮੀ ਭਰੋ। ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੇ, "ਬਾਬਾ ਜੀਵਾ ਸਿੰਘ! ਪੰਜ ਕਿੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਪੈਸਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਗੋਂ ਬੋਲੇ, "ਸਾਹਿਬ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਕੁੱਝ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋਂ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਾਲਜ ਚਾਲੂ ਕਰਵਾ ਦਿਉ ਅੱਗੇ ਦਾਤਾ ਆਪੇ ਕੋਈ ਬਿਧ ਬਣਾ ਦੇਊਗਾ। ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਵੋ।" ਆਖਿਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹਾਂ ਕਰਾ ਲਈ। ਕਾਲਜ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣ ਗਈ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ

ਪਹਿਲਾਂ ਹੀਲੇ-ਵਸੀਲੇ ਵਰਤ ਕੇ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਾਕੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਾਈ। ਕੁਦਰਤੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਕਈ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿੰਡ ਭਨੋਹੜ ਦੇ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਗੁਰਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਦਾਖੇ ਦੇ ਕਰਨਲ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਆਦਿ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਸੇਵਾਲ ਦੇ ਮਾਸਟਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਇਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੀ ਪੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੋਖਾ ਪੈਸਾ ਕਾਲਜ ਲਈ ਦਿੱਤਾ।ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ, ਦਾਖਾ ੧੯੭੧ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਸਰਦਾਰ ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਚਮਕੌਰ ਸਿੰਘ ਭਰਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਇਹ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹਦਿਲੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਬੂਤ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ੧੯੭੬ ਵਿੱਚ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ। ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੇਸ ਜਿਤਣ ਕਰ ਕੇ ਦੁਗਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਨਾਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗਰਾਊਂਡਾਂ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਵੱਟੇ-ਸੱਟੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇਹ ਕਾਲਜ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਪੂਰਬਕ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੱਥੇ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਬਲਿਕ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾਖਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ (ਤਕਰੀਬਨ ੨੫ ਵਿੱਘੇ) ਮੇਜਰ ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ। ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੇਜਰ ਗਿਆਨ ਟਰਸਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਮੇਜਰ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ (੧੯੧੧-੧੯੮੮)

ਮੇਜਰ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਝਵਾਨ, ਮਿੱਠ ਬੋਲੜੇ, ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ, ਨੇਕ, ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੱਜਣ ਸਨ। ਇਹ ਕੱਦ-ਕਾਠ ਵਿੱਚ ਜਿਤਨੇ ਉੱਚੇ ਸਨ ਉਤਨੇ ਹੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਪੱਖੋਂ ਸੁੱਚੇ ਅਤੇ ਉੱਦਮੀ ਸਨ। ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ੧੯ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਯੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਬਤੌਰ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਉਹ ਵਰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਕਦੇ ਵੀ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੱਲੇਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਦੱਦ ਨਾਲ ਇਹ ਰਸਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਜਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਯੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਚੋਂ ੨੫ ਫੁੱਟ ਰਸਤਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜੁਆਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਿਸਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਸਤੇ ਲਈ ਮੁਫ਼ਤ ਜਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇਹ ਰਸਤਾ ਪੱਕਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਈਸੇਵਾਲ, ਫਾਗਲਾ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵੀ ਮੁੱਖ ਰਸਤਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਸੜਕ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾਖੇ ਦਾ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਮਿਠਾਸ ਅਤੇ ਖਿੱਚ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਲਾਂਘਾ ਮਾਡਲ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੱਕਾ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਕਾਫੀ ਦਿਕਤ ਆਵੇਗੀ। ਪਰ ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਰਸਤਾ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ। ਮੇਜਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸਰਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖੁਲ੍ਹ-ਦਿਲੇ, ਹਿੰਮਤੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਪੰਚੀ ਦੌਰਾਨ ਇਹਨਾਂ ਹੋਮਿਓਪੈਥੀ ਦੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਬਣਵਾਈ। ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਨਾਲ ਟੋਭਾ ਭਰ ਕੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਾਲ ਬਣਵਾਇਆ। ਸੰਨ ੨੦੧੦ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਲੱਗ ਕੇ ਮਿਰਤਕ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ੰਡ ਕਮਰਾ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਕੋਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਦੇਹ ਸੰਸਕਾਰ ਲਈ ਗੈਸ ਭੱਠੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਵਾਇਆ।

ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (IRS Rtd.)

ਮੇਜਰ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਜੀ ਨੇ ਰੈਵਨਿਊ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ੩੮ ਸਾਲ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਕਸਟਮ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਐਕਸਾਈਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ੧੯੮੮ ਵਿੱਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਟਰਸਟ, ਦਾਖਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ। ਸੰਨ ੧੯੯੧ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ। ਇਹ ਚੰਗੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ, ਸਮਝਦਾਰ, ਉਦੱਮੀ ਅਤੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਵਿਅੱਕਤੀ ਹਨ। ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਸੰਨ ੧੯੯੮ ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸਿਲਵਰ ਜੁਬਲੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ

ਕਾਲਜ ਵਿਖੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਕਲਚਰਲ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਬੀ ਕਾਮ, ਐੱਮ ਏ ਆਦਿ ਕੋਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਏ। ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਲਜ ਜੋ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ ਸਥਾਪਤ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਹ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੇ ਹਾਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦੱਮ ਸਦਕਾ ਕਾਲਜ ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜੀ.ਟੀ:ਬੀ.' ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ੧੯੯੭ ਵਿੱਚ ਚਾਲੂ ਕਰਵਾਈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਸਰਦਾਰ ਜਗਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਕਾਲਜ ਦੀ ਮਾਸਟਰ ਪਲੈਨ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੀਂਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ, ਕੰਟੀਨ, ਹਾਲ ਕਮਰਾ ਅਤੇ ਗਰਾਊਂਡਾਂ ਆਦਿ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈਆਂ ਹਨ। ਗੱਲ ਕੀ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਰਨ ਕਾਲਜ ਨਿੱਤ ਨਵੀਂਆਂ ਉਲਾਂਘਾਂ ਪੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੋਣਹਾਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸਟਾਫ ਕਾਰਨ ਨਤੀਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਖਿਡਾਰੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਖੇਡ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜਸਟਿਸ ਜੈ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ

ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦਾ ਜਨਮ ੫ ਮਈ ੧੯੩੨ ਨੂੰ ਚੱਕ ਨੰਬਰ ੨੧/੨ ਐੱਲ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੁੱਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਰੇਨਾਲਾ ਖੁਰਦ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਅਤੇ ਐਫ਼. ਐਸ. ਸੀ. ਮੋਗੇ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਸੰਨ ੧੯੫੩ ਵਿੱਚ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਬੀ. ਐੱਸ. ਸੀ. ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਪਰੰਤ ੧੯੫੭ ਵਿੱਚ ਐੱਲ ਐੱਲ ਬੀ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਖੇ ਵਕਾਲਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ੧੯੬੦ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਹਾਈਕੋਰਟ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਲੱਗ ਗਏ। ੧੯੭੩ ਤੋਂ ੧੯੯੪ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਲੱਗ ਗਏ। ਫਿਰ ਚੀਫ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮਿਸ਼ਨਰ , ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਨਿਭਾਈ । ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਅਨਫੇਅਰ ਮੀਨਜ਼ ਕਮੇਟੀ, ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸਜ਼, ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਜਸਟਿਸ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾ ਸਰਦਾਰ ਜਨਮੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੰਜਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ਿਰੋਜਪੁਰ ਕੋਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਅਲਾਟ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਜਨਵਰੀ ੨੦੧੧ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਬਾਬਾ ਨੱਥੂ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਆਏ। ਲੰਗਰ ਵੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਭਾਗ 'ਚੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਧਨ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੋਹ ਅਜੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਨ ੨੦੧੨ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਸਿੰਜਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ।

ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (੧੯੩੩-੨੦੦੮)

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਮਾਈ ਦਿੱਤਾ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਇਹ ਰਵਿਦਾਸੀਆ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਐਫ. ਏ. ਸੁਧਾਰ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਬੀ.ਏ. ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਵਕਾਲਤ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰ ਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਐਡਵੋਕੇਟ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਤੇਜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਉੱਥੇ ਤੀਸ ਹਜਾਰੀ ਕਚੈਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ ੧੩ ਸਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਇਹਨਾ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਘੁਮਾਰ ਮੰਡੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬੇਟਾ ਸਰਦਾਰ ਰਾਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ ਹੈ ਅਤੇ ਛੋਟਾ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਬੈਂਕ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ (੧੯੧੧-੧੯੯੭)

ਸਰਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ ਦਾਖੇ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ । ਇਹਨਾ ਨੇ ਐਮ. ਐਸ. ਸੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂਸਰ ਸੁਧਾਰ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਲਾਇਲਪੁਰ (ਜਿਹੜਾ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੰਡਾਰੇ ੧੯੪੭ ਉਪਰੰਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ੨੦ ਸਾਲ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਕੇ ਕਮਿਸਟ੍ਰੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਤਿਆਗ ਕੇ

ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲੱਗ ਗਏ। ਜਨਰਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੇ ਜੋਰ ਪਾਉਣ ਕਰ ਕੇ ੧੯੭੫ ਵਿੱਚ ਦਾਖੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਣੇ ਅਤੇ ਉਪਰੰਤ ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦਾਖੇ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਸਹੀ ਲੀਹ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਰਹੇ।

ਸਰਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਜੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਤਮ ਸੋਚ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਦਿਮਾਗੀ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਜੁਰਗ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਲਾਘਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਯੋਗਤਾ ਕਾਰਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਧਾਇਆ।

ਜੌਲੀ ਪਰਵਾਰ

ਮਿਸਟਰ ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਦੇ ੬ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰੀ ਸੀ

Headmaster Arjan Das

- ਮਿਸਟਰ ਲਛਮਣ ਦਾਸ (ਡਾਕਟਰ)
- ਮਿਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ)
- ਮਿਸਟਰ ਕੇ. ਸੀ. ਸ਼ਰਮਾ (ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵਿੱਚ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸਨ ਅਤੇ ਏਅਰ ਮਾਰਸ਼ਲ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਮਾਤੀ ਸਨ)
- ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ)
- ਮਿਸਟਰ ਹੰਸ ਰਾਜ (ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ)
- ਮਿਸਟਰ ਐੱਚ. ਐੱਸ ਜੌਲੀ (ਟਰੀਬਿਊਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਦੇ ਜਰਨਲਿਸਟ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਸਾਲਾਹਕਾਰ ਸਨ)
- ਮਿਸਿਜ਼ ਸ਼ਕੁਤਲਾ ਦੇਵੀ (ਪੁੱਤਰੀ)

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ ਦੇ ੫ ਬੇਟੇ ਹਨ

- ਮਿਸਟਰ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ (ਕਰਨਲ)
- ਮਿਸਟਰ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ (ਕਰਨਲ)
- ਮਿਸਟਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ (ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ)

- ਮਿਸਟਰ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ (ਕਮਾਂਡਰ-ਇਨ-ਚੀਫ਼, ਇੰਡੀਅਨ ਨੇਵੀ)
- ਮਿਸਟਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ (ਕਮਾਂਡਰ-ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਨੇਵੀ)

ਡਾਕਟਰ ਲਛਮਣ ਦਾਸ ਜੌਲੀ ਦੇ ੬ ਬੇਟੇ ਹਨ
- ਮਿਸਟਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ (ਸੀਨੀਅਰ ਅਫ਼ਸਰ ਅਟੌਮਿਕ ਇਨਰਜੀ)
- ਮਿਸਟਰ ਅਵੀਨਾਸ਼ ਜੌਲੀ (ਗਰੁਪ ਕੈਪਟਨ)
- ਮਿਸਟਰ ਐੱਸ ਐੱਸ ਜੌਲੀ (ਬਰਗੇਡੀਅਰ)
- ਮਿਸਟਰ ਐੱਸ ਜੌਲੀ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ)
- ਮਿਸਟਰ ਐੱਚ. ਸੀ. ਪਾਲ ਜੌਲੀ (ਆਈ. ਆਰ. ਐੱਸ)

ਸਰਦਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ ਦਾ ਮਕਾਨ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ ੫੩੯ ਆਰ ਅਤੇ ਐੱਲ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇਵਕੀ ਜੌਲੀ

ਮਿਸ ਦੇਵਕੀ ਜੌਲੀ ੧੯੨੭ ਵਿੱਚ ਦਾਖੇ ਵਿਖੇ ਜਨਮੀ। ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਹੈ। ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ੧੯੫੩ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਜੁਆਲੋਜੀ ਦੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਲੱਗ ਗਈ। ਉਪਰੰਤ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁੜਗਾਉਂ ਅਤੇ ਰੋਪੜ (ਰੂਪਨਗਰ) ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। ਉੱਚੀ ਯੋਗਤਾ ਕਾਰਨ ੧੯੮੩ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ੧੯੮੫ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕੈਡਿਮਿਕ ਰੋਲ ਆਫ ਆਨਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸੰਨ ੧੯੬੬ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸਰਵ-ਭਾਰਤੀ ਡਰਾਮੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਆਕਤ, ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਕਰਕੇ ਏਸ਼ੀਆ ਸੰਬੰਧੀ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ (Asia's Who is Who of Men and Women of Achievement and Distinction) volume III ਦੇ ਸਫਾ ੨੮ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਰਜ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ (Biography

International Volume III & IV 'Men and Women Achievement and Distinction) ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੦੨੪ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਰਜ਼ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ, ਬੀਮਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ, ਬੈਡਮਿੰਟਨ ਅਤੇ ਟੇਬਲ ਟੈਨਸ ਅਤੇ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਇਹਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸ਼ੌਕ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਮਿਸ ਕਮਲਾ ਜੌਲੀ ਨੇ ਵੀ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਸੀ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਕੇ ਜੁਆਲੋਜੀ ਤੇ ਬੌਟਨੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਖੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ। ਸੰਨ ੧੯੯੧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਕਾਲਜ ਜੀਂਦ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ। ਇਹਨਾ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਦੇਵ ਕੀ ਜੌਲੀ ਜੀ ਪੰਜ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਭਰਾ ਮੌਤ ਵੱਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ੧੦੧ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਗਏ।

ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ (੧੯੩੬-੨੦੧੦)

ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੰਨੇ-ਪਰਮੰਨੇ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਤੇ ਧਰਮੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਅਖੀਰਲੇ ਦਮ ਤੱਕ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਨਿਭਾਈ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਚੋਖਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਬੁਲਾਰੇ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨਿੱਧੜਕ ਵਰਕਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਗਏ ਅਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਘਰ ਦੀ ਕੁਰਕੀ ਵੀ ਕਰਾਈ ਪਰ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਾਰਿਆ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਦਿਆ ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਭੱਜ-ਨੱਠ ਕਰ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਜੋ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੀ ਪੱਕੀ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਹਾਇਰ ਸਕੈਂਡਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵੀ ਕਈ ਕਮਰੇ ਪੁਆਏ। ਇਹ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਮਾਗਮ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰ ਧਨੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਕੇ ਪੈਸੇ ਇੱਕਠੇ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਧਨ ਇਕੱਤਰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੇਜਰ ਬਚਿੱਤਰ

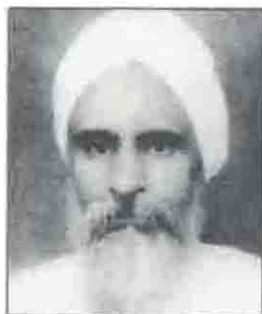
ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਲਕੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਧਨ ਇੱਕਠਾ ਕਰਵਾਇਆ।

ਬਾਬਾ ਜੀਵਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕਾਲਜ ਲਈ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ੫ ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਮਹੰਤਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ੪੦ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਜ਼ਮੀਨ ਸੀ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਮਹੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾਸ ਕਾਫੀ ਬਜੁਰਗ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੰਮੇਰੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਕੇ ਜੱਸੜ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮਹੰਤ ਜੋ ਜੁਆਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਚਾਲ ਬਾਜ ਸੀ ਨੇ ਮਹੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾਸ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹਥਿਆਉਣ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੇ ਲਵਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਮੇਜਰ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਕਰ ਕੇ ਜੱਸੜਾਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੱਧੀ ਜਮੀਨ ਤੁਸੀਂ ਡੇਰੇ ਲਈ ਰੱਖ ਲਉ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਲਈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਟ੍ਰਸੱਟ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਾਲਜ ਚੰਗਾ ਚੱਲ ਸਕੇਗਾ। ਪਰ ਮਹੰਤ ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਸੀ ਅਤੇ ਬੜਾ ਆਕੜ ਖਾਂ, ਧੱਕੜਬਾਜ ਅਤੇ ਲਾਲਚੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੇ ਵੀ ਚੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਇਮਦਾਦ ਕਰਾਂਗੇ। ਚੱਕ 'ਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਡੇਰੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਕੇਸ ਕੋਰਟ 'ਚ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾਸ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਨੇ ਖ਼ਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਲ ਕੀ ੧੮ ਅਗਸਤ ੧੯੭੬ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਪੱਕੀ ਲੱਗ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਪਰ ੧੫ ਅਗਸਤ ੧੯੭੬ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਕਈ ਬੰਦੇ ਫੜ੍ਹ ਲਏ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਨੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਐਫੱ ਆਈ ਆਰ ਵਿੱਚ ਦਰਜ਼ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਤਲ ਕੇਸ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਡੇਢ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟੀ। ਐਸੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਡੇਰੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਚਾ ਲਈ। ਇਸ ਬਦਲੇ ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਉਪ ਪਰਧਾਨ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜੱਥੇਦਾਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਰਦਾਰ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜਿਹੜੇ ਦਾਖਾ ਹਲਕੇ ਦੇ ਐੱਮ ਐੱਲ ਏ ਸਨ ਨੇ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਮਾਡਲ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਲਿਆਂਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਤਕਰੀਬਨ ੧੦ ਸਾਲ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸਰਦਾਰ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੱਮਸਿਆਵਾਂ ਸੁਲਝਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਪੱਖੋਂ ਵਿਕਾਸ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ

ਡਾਕਟਰ ਹਰਬੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ੧੯੩੫ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਬੋਟਨੀ ਦੀ ਪੀ.ਐੱਚ. ਡੀ. ਕਰ ਕੇ ਆਏ। ਕੱਦ ਕਾਠ ਪੱਖੋਂ ਜਿਤਨੇ ਉੱਚੇ ਸਨ ਉਤਨੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸੂਝ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਕਰ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲੱਗ ਗਏ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟਰ ਸੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਲੱਗ ਗਏ। ਫਿਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕਾਲਜ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਤੱਕ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਯੋਗ-ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ। ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕੋਠੀ ਪਾ ਲਈ ਅਤੇ ਅੰਤਲੇ ਦਮ ਤੱਕ ਇੱਥੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਗੁਜਾਰਿਆ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਫੋਨ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਹੈ।

Professor Jaginder Singh

ਦਾਖੇ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਕਮਿਸਟ੍ਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਨ। ਸੰਨ ੧੯੧੬ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕਮਿਸਟਰ੍ਰੀ ਦੀ ਬੀ. ਐੱਸ. ਸੀ. ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸਟ੍ਰੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਟੈਕਸਟ ਬੁੱਕ (ਪਾਠ ਪੁਸਤਕ) ਲਿਖੀ।

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਸਪੁੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦੀ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਸੀ. ਸਨ। ਇਹ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਐਗਰੀਕਲਚਰ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪੀ. ਐੱਚ. ਡੀ. ਕਰ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਅੱਠ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅੱਕਤੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਤੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਪੀ. ਐੱਚ. ਡੀ. ਕੀਤੀ। ਇੰਞ ਵਿਦਿਆ ਪੱਖੋਂ ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੱਜਣ (ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਹਰਬੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੌਲੀ) ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿੰਡ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਗੇਡੀਅਰ, ਕਰਨਲ, ਮੇਜਰ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਆਦਿ ਰੈਂਕ ਦੇ ਬੰਦੇ, ਡਾਕਟਰ ਵਕੀਲ, ਇੰਜਨੀਅਰ, ਖਿਡਾਰੀ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਡੀ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਸ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ,

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸ. ਦਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਮਾਤੂ ਦਾਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸ. ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਹਾਕੀ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਖਿਡਾਰੀ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫ਼ੌਜ (INA) ਵਿੱਚ ਦਾਖੇ ਦੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

Shaheed Hari Singh (INA)

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਹੱਥੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫ਼ੌਜ (INA-Indian National Army) ਵਿੱਚ ਦਾਖੇ ਦੇ ਚਾਰ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ (ਕੈਪਟਨ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪਿਤਾ ਮਾਸਟਰ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਸਰਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ (ਜੈ ਹਿੰਦ), ਸਰਦਾਰ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਭਰਾ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸਰੇਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਬੇਟਾ ਪੰਡਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਨੇ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੈਪਟਨ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੋ ੧ ਜੂਨ ੧੯੧੫ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਮਾਲਣ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਪਿਤਾ ਸ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਸ. ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਵਾਨ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਸ. ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ (ਗੁਰਦਿੱਤਾ) ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਮੀ ਪਹਿਲਵਾਨ ਸਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਮੱਦਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੋਤਾ ਕੈਪਟਨ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ੧੧ ਵੀਂ ਸਿੱਖ ਪਲਟਨ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਕਾਰਨ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ INA ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਬਹਾਦਰ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਕਾਰਨ ਕਪਤਾਨੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ ਪਕੜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਰਦਾਰ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪੱਤੀ ਬਾਲਾ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿ ਜਿਸ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਲਤਾਨ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਫ਼ਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ (black list) ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਕਰ ਕੇ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੈਪਟਨ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਨੂੰ ਇਹ ਫਾਂਸੀ ੨੪ ਜੂਨ ੧੯੪੫ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮਾਤਾ ਮਾਲਣ ਕੌਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਤੀਆਂ ਲੈਣ ਲਈ ਮੁਲਤਾਨ ਗਈ ਪਰ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਅਸਤੀਆਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਕਾਰਨ 'ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੱਤਰ' ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੇ ੧੯ ਜੂਨ ੧੯੯੮ ਨੂੰ ਅਜੀਤ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰ

ਗਰੁਪ ਕੈਪਟਨ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ। ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਬਚਿੰਤ ਕੌਰ ਦਾ ਬੇਟਾ ਮਾਸਟਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਕੌਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ, ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਸਟਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੇਟਾ ਡਾਕਟਰ ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਡਾਕਟਰ ਨਾਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ ਦਾ ਮੈਡੀਕਲ ਕਲਿਨਿਕ ਸਰੀ (ਨਿਊਟਨ ਵਿਖੇ) ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਆਈ. ਐਨ. ਏ. ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਸਰਦਾਰ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਜੈ ਜਿੰਦ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ ਉਹ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਸਰੇਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਤਕਰੀਬਨ ੯੫ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ੨੦੧੧ ਵਿੱਚ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਪੂਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਫ਼ੌਜੀ ਜੁਆਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਲਾਮੀ ਦੇ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪੁਰਾਤਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਇੱਕ ਝਾਤ

ਦੇਸ਼ ਲੰਮਾਂ ਸਮਾਂ ਗੁਲਾਮ ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਹਮਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਅੱਤ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਧੰਦਾ ਕਿਰਸਾਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਜਿਵੇਂ ਲੁਹਾਰ, ਤਰਖਾਣ, ਨਾਈ, ਛੀਂਬੇ, ਝਿਊਰ ਆਦਿ ਕਿਰਸਾਣੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸਨ। ਖੇਤੀ ਵਰਖਾ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਮੀਂਹ ਪੈ ਗਏ ਤਾਂ ਖਾਣ ਲਈ ਦਾਣੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਸਿੰਜਾਈ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਸ ਤੇ ਢੀਂਗਰੀਆਂ ਸਨ ਫਿਰ ਖੂਹ ਲੱਗ ਗਏ। ਪਰ ਸੇਂਜੂ ਅਰਥਾਤ ਨਿਆਈਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੰਜਣ ਲਈ ਵੀ ਵਾਰੀ-ਸੁੱਧੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਖੂਹ ਚਲਦੇ ਸਨ। ਵਾਹੀ ਸਾਰੀ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਜੋਤ ਕੇ ਹਲ ਵਾਹ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਤੜਕੇ ਹੀ ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਟੱਲੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਡੰਗਰਾਂ ਲਈ ਪੱਠੇ ਦਾਤਰੀ ਨਾਲ ਵੱਢ ਕੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੀ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਲਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਪੱਠੇ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਘਾਹ ਖੋਤ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਪੱਠਿਆਂ ਦਾ ਕੁਤਰਾ ਹੱਥ ਵਾਲੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਤ ਵਾਲਾ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੰਘਦਾ ਸੀ ਉੱਥੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਧਾਰਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ, ਦੁੱਧ ਰਿੜਕਣੇ, ਰੋਟੀ-ਟੁੱਕ ਕਰਨਾ, ਚੱਕੀ ਪੀਹਣੀ, ਚਰਖੇ ਕੱਤਣੇ, ਡੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੰਘਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਥੱਕ-ਟੁੱਟ ਕੇ ਸਵੱਖਤੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਖੜੋਂਦੇ ਸਨ।ਆਮ ਕਹਾਵਤ ਵੀ ਸੀ, 'ਸਵੱਖਤੇ ਸੌਂ ਤੇ ਸਵੱਖਤੇ ਜਾਗ, ਉਮਰ ਤੇ ਧਨ ਦਾ ਲੱਗੇ ਭਾਗ।'

ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਪਾਹ ਚੁਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਪਾਹ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਹੱਥੀਂ ਬੇਲਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੱਤਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਤਾਂ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਘਰੇ ਹੀ ਖੱਡੀ ਲਾ ਕੇ ਖੱਦਰ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਖੇਸ, ਦੋਲੇ, ਦਰੀਆਂ ਆਦਿ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕੁੜੀਆਂ ਜਿਆਦਾਤਰ ਫੁਲਕਾਰੀ ਦੀ ਕਢਾਈ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੀ ਦੂਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀਆਂ, ਲੱਸੀ, ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਲਿਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਗੱਲ ਕੀ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੱਥੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਔਖੇ ਦਿਨ ਦੇਖੇ।

ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬੜਾ ਹੀ ਅਲੌਕਿਕ ਸੀ। ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਸਾਜੋ ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਨਾਲੇ ਮਿਲ ਕੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਦਿਨ ਦੀ ਥਕਾਵਟ ਨੱਚਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਭ ਕੰਮ ਮਿਲ ਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਵਿਆਹਾਂ ਦੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਸਨੇਹੇ ਸਭ ਨਾਈ ਦੇ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਦਾਖੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ੨੦ ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸੁਰਜਾ ਨਾਈ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤੇ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਸੀ।

ਆਵਾਜਾਈ ਕਠਨ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਤੁਰ ਕੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਊਠ, ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਰਥ-ਗੱਡੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਈਕਲ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੯੬੦ ਦੇ ਏੜ ਗੇੜ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਗੈਰਾ ਜਾਣ ਲਈ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਟਾਂਗੇ ਸਨ। ਟਾਵੀਂ ਟਾਵੀਂ ਬੱਸ ਤਾਂ ੧੯੫੦ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਸੀ।

ਹੱਥੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਸਰਤ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਖਾਣ-ਪੀਣ ਲਈ ਦੁੱਧ, ਦੇਸੀ ਘਿਉ, ਲੱਸੀ ਅਤੇ ਮਿਲਾਵਟ ਰਹਿਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਜੁਆਨ ਕਸਰਤ ਲਈ ਮੁੰਗਲੀਆਂ ਫੇਰਦੇ ਸਨ, ਡੰਡ-ਬੈਠਕਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਭਾਰ (ਮੁਦਗਰ) ਚੁੱਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੋਲਾ ਸੁੱਟਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਮ ਸਮੇਂ ਕਬੱਡੀ ਤੇ ਘੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਆਮ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਦੌੜਾਂ, ਲੁਕਣ-ਮਚੀਚਾਂ, ਡੰਡਾ-ਡੁੱਕ, ਗੁੱਲੀ-ਡੰਡਾ ਆਦਿ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦੇ ਸਨ। ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਲਈ ਪਤੰਗ ਉਡਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਡਾਨਾਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਭਾਵੇਂ ਧਨ ਘੱਟ ਸੀ ਪਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਬਹੁਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਪਿਓ ਦਾ ਭੈਅ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਵੀ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਝਮੇਲਿਆਂ 'ਚ ਨਾ ਪੈਣ ਕਰ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿਤ ਸਨ। ਆਉਣ

ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲੇ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਾ ਵਿਗੜੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਜੰਗਲ ਪਾਣੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਢੱਕ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਲਈ ਪਾਣੀ ਕਿਸੇ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੰਗਲ ਪਾਣੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਧੋਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੋਕਦੇ ਸਨ।

ਅੱਜ ਦਾ ਯੁੱਗ ਵਿਗਿਆਨਕ, ਵਿੱਦਿਆ, ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ, ਆਪਸੀ ਜੋੜ, ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁਆਰਥਪਣ, ਘੁਮੰਡ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹਾਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ, ਕੰਪਿਊਟਰ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਕੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਾਂ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਧਣ ਕਰ ਕੇ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੁਆਨ ਮੁੰਡੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮੋਟਰ ਸਾਇਕਲ, ਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਲੰਡੀਆਂ ਜੀਪਾਂ ਤੇ ਆਵਾਰਾਗਰਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਧਨ ਖਰਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਅਮਲੀ ਬਣ ਕੇ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਤਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਚੋਰੀਆਂ, ਧੋਖਾ-ਧੜੀ, ਠੱਗੀ-ਠੋਰੀ ਅਤੇ ਪਰਸ ਵਗੈਰਾ ਖੋਹਣ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਹਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਐਸੀ ਹਨੇਰ ਗਰਦੀ ਕੇਵਲ ਦਾਖੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਾਲਾਤ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧ ਵਿਗੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮਾਪਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਹੁਲੜ ਬਾਜੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਰੋਕੀ ਗਈ ਤਾਂ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਐਸੀ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਚ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲ ਪੈਣ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡ ਤਰੱਕੀ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਦਮ ਪੁੱਟੇ।

ਦਾਖਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਫੈਲਾਅ

ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ, ਚੰਗੀ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਦਾਖਾ ਨਿਵਾਸੀ ਕੇਵਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਕਈ ਪ੍ਰਵਾਰ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਖੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

੧੯੬੦ ਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦਾਖਾ ਦਾ ਨਾਂ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਕਲਕੱਤੇ ਜਾ ਕੇ ਟਰੱਕ ਬੱਸਾਂ ਖ੍ਰੀਦ ਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚੰਗਾ ਚਲਾਇਆ। ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਸਰਦਾਰ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਹੁਤ ਚਮਕਿਆ। ਇਹ ਕਲਕੱਤੇ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਪਰ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘਟਨਾ ਐਸੀ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਧਾਇਆ। ਸੰਨ ੧੯੯੬ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਸਰਦਾਰ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਖੇ ਸਿਖਰਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਪਟਨ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਸਰਦਾਰ ਥੰਮਣ ਸਿੰਘ ਪੱਤੀ ਬਾਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਬੜਾ ਉਨੱਤੀ ਤੇ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਦਾਖਾ ਨਿਵਾਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾਵੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਉ-ਭਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦਫੇਦਾਰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਡਾ ਦਾਖਾ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦਾਖਾ ਦਾ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਜਫ਼ਰ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਸ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾ ਸ. ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਦਾਖਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਸ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪੱਤੀ ਬਾਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮੁਜੱਫਰ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਸ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ, ਦਾਖਾ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪਰਧਾਨ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਸ. ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਦਾਖੇ ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ ੬੦ ਸਾਲ ਉਥੇ ਰਿਹਾ ਪਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸਾਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਿਤਾਏ ਸਨ। ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਿਲਕਣੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਦਾਖੇ ਦੇ ਸ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਪੁੱਤਰ ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਬੱਲੋ ਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਨ ੧੯੩੧ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਗੁਰਦਿਆਲ ਕੌਰ ਨਾਲ ਸੁਪਤਨੀ ਸ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਆਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੀ ਨਕਲ (transcript) ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹਨੀ ਦਿਨੀ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ (ਜੋ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਉਪਰੰਤ ਭਾਰਤ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਕਾਬਜ

ਸੀ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੁਲਕ ੧੯੪੭ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਗਏ) ਤੋਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ੧ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੩੦ ਨੂੰ ਬਣਵਾਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ੨੦ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ (student) ਵਜੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਆਇਆ। ਇਹ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੌਂਗ ਕੌਂਗ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਹੌਂਗ ਕੌਂਗ ਤੋਂ ੧੮ ਫਰਵਰੀ ੧੯੩੧ ਨੂੰ ਐਸਕਪ੍ਰੈਸ ਆਫ਼ ਏਸ਼ੀਆ (Express of Asia) ਨਾਮੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਰਾਹੀਂ ੭ ਮਾਰਚ ੧੯੩੧ ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ (ਕੈਨੇਡਾ) ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਹ Sikh Temple Vancoover (ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਵੈਨਕੋਵਰ) ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਜੋ ੧੮੬੬ 2nd ਐਵਨਿਊ ਤੇ ਸਥਿੱਤ ਸੀ। ਸ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੇਟੇ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਟਾਮ) ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਸੁੱਖੀ) ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਕ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਣੇ ਪਏ। ਮਜਦੂਰੀ ਵੀ ਦਿਨ ਦੀ ਇੱਕ ਡਾਲਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੀ ਸੀ। ਕੰਮ ਵੀ ਬੜੇ ਔਖੇ ਭਾਵ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਮਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਨ। ਬੋਲੀ, ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਦਿਕਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਤਕਰੀਬਨ ੩੦ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਭਾਰਤ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦੱਮ ਸਦਕਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦਾਖੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਇੱਥੇ ਆ ਗਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਾ ਨਿਵਾਸੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੰਮ-ਕਾਜ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਚੰਗੇ ਹਨ। ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਮਕਾਨ, ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਾਰਨ ਚੰਗਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਰਹਿ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਨਾਲ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੂੜ੍ਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਨੱਤੀ ਲਈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੇ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦੁਗਣੀ ਰਾਤ ਚੌਗਣੀ ਤਰੱਕੀ ਬਖਸ਼ੇ।

HISTORY
OF
VILLAGE
DAKHA

FOREWORD

Inscrutable are the ways of Almighty God! I never knew anything about Dakha a couple of years back and perhaps little did I know about its great contribution to the nation about a couple of months ago. When one of my friends and once have been colleague joined this college - Guru Teg Bahadur National College, Dakha - as Principal in 2008 I knew little about Dakha. And as it was destined to be, now I am working as Principal of that very college. Perhaps I would have not known about the great heritage of Dakha if Dr. Harbhajan Singh Sekhon would not have met me at Squamish (British Columbia, Canada) after I had made a passionate speech on the life of Guru Arjan Dev Ji on 25th of June, 2011, a day which is observed in the memory of martyrdom of Guru Arjan Dev Ji by the Sikh Sangat of Sqaumish with the kind cooperation of Sikh Sangat from Vancouver and Surrey. I was there with my son Gagandeep Ghuman, a journalist in Canadian Media.

When Dr. Sekhon asked me to go through the book and write the foreword, I considered it a Gods end opportunity to know closely the history of Dakha and Sekhons. It gave me a great pleasure to know how great the contribution of Dakha has been to the society and the nation. I doubt if any village of this size in Punjab has such a glittering galaxy of such brilliant stars as General Sant Singh Sekhon, Major Bachitar Singh Sekhon, S.Sher Singh Sekhon, IRS (Retd.), Principal Sant Singh Sekhon, Pandit Kartar Singh, Principal Harbant Singh Sekhon, Principal K.S. Jolly, Principal Devki Jolly, Session Judge Gurdial Singh etc. etc. I wish I could bring the living ones on one platform in the college to motivate the present youth and be the role-models

Dr. Harbhajan Singh Sekhon has worked really very hard. He deserves big appreciation for the compilation of the known knowledge and also for doing research work about the history of the village and also about the background of the Sekhon clan (a very significant sub-caste of Jats). He seems to have gone through various documented sources and also have met many people to interview them to reach at a conclusion. However, I am not totally convinced about the history of nomenclature of village Dakha. It seems not logical to conclude that the name of the village changed from "Dakhan" to "Dakha" which is not linguistically logical. Even today the strangers call it "Dakhan" rather

than "Dakha" because we have a meaningful word "Dakhan" (ਦਾਖਾਂ) in Punjabi whereas we don't have any meaningful word such as "Dakha"(ਦਾਖਾ) in our language. Perhaps more research is required to reach at the truth.

Everyone having some connection or association with Dakha must go through this book. The reader will feel, it is really worth doing. I congratulate Dr. Sekhon for doing this commendable job and also pray he continues serving the community through his writings. May God bless him with good health and high spirit!

Dr. Assa Singh Ghuman
Principal,
Guru Teg Bahadur National
College, Dakha.
(98152-53245)

29-2-2012

INTRODUCTION

Gurbani says ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆ ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ ! which means that blessed are the generations who continue remembering their elders. It is quite natural also for the wise offspring to follow the footsteps of their elders who have lived and worked hard for the benefits of their sons and daughters. Since times immemorial, the mankind has passed through various social, cultural and historical phases. Every phase or period of time has its own unique contribution to the totality of the social structure. With the passage of time, past has its own unique relevance because it is the past on which the present wisdom is settled. Whatsoever has happened in the past, is a chunk of history. If past is not documented, it is lost; coming generations would never be able to relish the stories of their forefathers. In the present times, history is not the history of kings and queens or of oppressions and suppressions of empires and royals, it is the story of commoners also. In the present-day history, everything is important. Every individual and every village which has contributed something to society is significant.

History can prove a powerful tool to lead the present generation on the right path. It provides spirit and soul to the present society. History is like a mirror that reflects the lifestyle, the working routine, the standard of living and the culture of earlier generations. To read history means to remember the acts of valour of our forefathers. The stories of our elders put an instant effect on our minds because of the proximity factor. It is very essential to know the history of our birthplace where our ancestors have lived and flourished. The place where they served their families, religion, nation and country, is always venerable. Keeping this thing in mind, I have decided to write an historical epigraph about my village Dakha.

In the very outset, I must admit that I have never been a historian by profession. Basically, I was a science student and have been in service of the students and the farmers in the Panjab Agiculture University, Ludhiana. I got an aptitude of writing history of Dakha when Sardar Pritam Singh Sekhon of Dakha (Patti Bala) father of S. Manmohan Singh Sekhon met me and asked me to write something about the village. He revealed that a meeting was being held at Canada of the people from Dakha and he intended that they should know about the history of the village. At that time I wrote about Dakha in Punjabi

by taking help from whatever literature was available with me. After retirement, I moved to Canada. There being free of most of the previous occupations, I had enough time for such pursuits. By Guru's blessings I could write some books. Then interest aroused again in my mind to write about my ancestral village and birth place—Dakha. The people there from Dakha particularly gave good response about writing the history of Dakha. Some of my friends suggested that it should be written in Punjabi as well as in English. The new generation particularly living in foreign countries understands English better.

By chance Sardar Ranjit Singh Takhar of Village Hisowal met me at Surrey. Sardar Sahib has been the classmate of my father Sardar Gurdev Singh. Both S.Ranjit Singh and my father S.Gurdev Singh have been in competition in excelling each other in topping the class. While studying in Matriculation at Guru Sar Sudhar in 1937, Ranjit Singh stood first and my father was second not only in the school but in the whole of the district, Ludhiana. As S. Ranjit Singh had spent much of his time in Dakha, he had good knowledge about the village. At the age of 90, he could study well the manuscript in Punjabi and gave in writing many new facts about the village about which I had not any knowledge. For this, I am highly thankful of Sardar Ranjit Singh. I am also grateful of Principal Dr. Assa Singh Ghuman for reading this manuscript very carefully and making necessary corrections. It has been the grace of God that I have been able to put down this material in writing. There may be many lapses and weaknesses in my attempt. Yet, I hope the readers will enjoy reading it and will certainly pardon me of the weaknesses and mistakes.

Harbhajan Singh Sekhon (Retired)
Ex. Professor and Incharge Pulses Section
Punjab Agricultural University, Ludhiana.
College Road Dakha, Village Dakha,
District Ludhiana-141 102. Punjab.

Dated : 29-03-2012

LOCATION (DAKHA)

Village Dakha is situated in the West of Ludhiana at Ludhiana – Ferozepur grand trunk road known as Sher Shah Suri Marg. It is sixteen kilometer (10 miles) towards Jagraon from Ludhiana city. According to 2001 A.D. census, its population was 14607 out of which 53% were male and 47% female. Dakha village falls in Ludhiana Mandal One. The surrounding villages are Mullanpur, Kailpur, Braich, Bhatian, Isewal, Devatwal, Gahore, Bhanohar, Rurka, Jangpur etc. On the north side of Dakha, there is a water distributary and also the Sidhwan Bet - Ferozepur canal. Before the formation of this canal, the water of Sutlej River sometimes used to ravage the fields of village. Those fields are termed as 'Rehran Wale Khet'. In the west side, there is Humbran road that touches the national highway of Ludhiana-Amritsar. Towards south, there is a rail track and on the east side some residential colonies are coming up. The well-known Baddowal Military Cantonment is also nearby. At Adda Dakha, there is a big grain market, model police station, Gurmat Bhawan, Gaushala, hospitals and medical clinics, Gurdwaras, Mandirs, Banks etc. Punjab Assembly and Shromani Gurdwara Prabandhak Committee constituencies are in the name of Dakha. Of late, a number of grand marriage-palaces have lined up on Ludhiana- Ferozepur road. At night the area bears a majestic look and appears like a Paris. In recent years, big Malls have come up and because of the non-existence of any industry, this area is almost pollution free. The land prices have sky rocketed. It is apprehended that coming up of residential colonies will eat up the lion's share of agricultural land which may omen bad results for agriculture. The expansion of Ludhiana city too is eating up the existence of many villages. This is what has happened with a number of villages such as Sunet, Dugri, Phulanwal etc.

VILLAGE ANTECEDENTS

The stump of Dakha was pitched in 1445 A.D. (about 14 years before the revelation of Siri Guru Nanak Dev Ji) by two Sekhon farmers namely Gujjar and Hamir. It had been revealed by Sardar Sher Singh Jamandar (1878-1952 A.D.) in his genealogical book of the village. S. Sher Singh was well educated and had served for 25 years as Rasaldar

in the Patiala cavalry. He had also served as assistant of Raj Mata of Patiala. The genealogical book was lying with master Depinder Singh Sekhon, son of S. Harbans Singh, retired Deputy Police Superintendent. Now, it is in possession of Sardar Kuldip Singh Sekhon (ex-Sarpanch). Sardar Depinder Singh is now living in Canada.

Bhai Hamir belonged to village Borawal that was in the vicinity of Patiala State. The Borawal village was inhabited around 1250 A.D. The daughter of Hamir was very beautiful and nubile. The ruler of that area fell in love with her and wanted to keep her forcibly. Bhai Hamir was in great tension due to the rude behaviour of the ruler. He tried his level best to solve this problem but in vain. To teach a lesson to the ruler, he worked out a marvelous plan. He discussed it with his kith and kin. Then Hamir met the ruler and asked him that he should come to Borawal a bride-groom with marriage party. He assured them the wedding would be done with dignity. The date of engagement and marriage was settled with the ruler. Hamir completed engagements according to rituals. The marriage party reached Borawal on the fixed date. However, prior to this, Bhai Hamir cleaned the Dharamsala (a community hall for marriage party) well and put branches of thorny tree around it as a hedge. He has a plan in his mind. In addition, Hamir sent his kinsfolk (old men, women and children) with essential commodities on bullock carts towards Amritsar before marriage ceremony.

An excellent reception was given to the members of the marriage party so that they could not smell the scheme. Sweets were served with milk. There was a big noise of drums and other instruments. During dinner flambean lightening (Masals) was done and a delicious food was served with home made strong liquor. Most of the men of the marriage party got intoxicated under the influence of liquor. After dinner, they were asked to sleep in the Dharamsala. As pre-planned, Hamir and his men put the thorny tree branches of hedge erected around Dharmsala on fire at mid-night when everyone was in slumber because of influence of strong liquor. There was a great hue and cry. Some men from the marriage party got burn injuries and ran away to save themselves. By this time Hamir and his relatives had gone away on the bullock carts loaded with luggage and already waiting at a distance. They drove away towards Amritsar.

Incidentally, the axial of the bullock cart of Bhai Hamir got broken while moving fast. As the cart stuck, the family of Hamir saw a muddy hut nearby. As the good luck would have it, in this hut lived Bhai Gujjar who belonged to Bhai Hamir's dynasty. Due to some compulsive reasons, Gujjar was staying here at Dakha. This place was far away from Borawal village and was quite safe. It was covered around with dense forest. Bhai Hamir also made up his mind to stay there. Slowly, the family of Hamir cleared some portion of the forest and started cultivation on the cleared area for livelihood. After some time, Hamir passed away. His wife named 'Dakhan' was very wise, sweet and an accomplished lady. She managed her household very proficiently. Because of her hard work, nice thinking, truthful nature and great struggle, the family became famous in the surrounding area with the name of Dakhan family. With the passage of time, the place itself was named 'Dakhan'. Dakhan became 'Dakha' because of linguistic currency. Now-a-days village Dakha is a famous village of Punjab (India).

BORAWAL: THE ANCESTRAL VILLAGE

Borawal village was established by Boora Singh s/o Sidh Sulakhan around 1250 A.D. Pandit Kartar Singh Dakha (1888-1958) who was a great scholar, has also mentioned in his poetry that Borawal village of Patiala state was founded by a Sekhon farmer and our eldest Bhai Hamir came to Dakha in 1445 A.D. with his family.

During the period from 1010 A.D. to 1060 A.D., a Sanskrit poet Bhoj Raj Parmar was the king of Dhara town. In his genealogy there was a Shekh Ram Parmar who won the large area of Rajasthan. He was a jat with nick name Sekhon. Borawal village is situated on Dhanola - Fatehabad road about 100 kilometer (60 miles) from Dakha and is near the Haryana border. There are eight Pattis (divisions) of the village namely Karma, Rasal, Chhuhar, Pheru, Natha, Raoul, Harji and Darag.

SEKHON CLAN

Shekh Ram Parmar is considered the ancestor of Sekhons. He was named Shekhu or Sekhon. In Sekhon's family, Raja Jagdev was a

very brave person. He pushed Gajni people form Sarhind to Lahore. In the generation of Jagdev, the sons of Loh Karan, Sulakhan and Makhan fought several battles with Mugals. Makhan was killed in the battle of Sindh. However, Sulakhan with the help of his sons and grandsons won the larger area of Rajasthan. The tales of his bravery are sung by Dhadis (traditional folk singers). In Rajasthan because of language variance, people write their last name as 'Shekhawat'. Even in Punjab many people write their last name as Sekhwan. S. Sewa Singh Sekhwan of Gurdaspur has been the Education Minister in Punjab Government in 2012.

Raja Jagdev was the King of Jarag village while Sulakhan was living in village Chhappar. In 1150 A.D. Jagdev provided spiritual power to Sulakhan by chanting religious hymens. The son of Jagdev named Chhappar Rai founded the village Chhappar around 1140 A.D. In the Glossary of Tribes and Castes, H.A. Rose has written on page 394-395 that out of four sons of Tejpal, Jhalakhan and Makhan were twins. B.C. Temple in his book, 'The Legends of Punjab', Part II mentioned at page 188 about the bravery of Raja Jagdev. In another book written in Hindi 'Jat Beeron Ka Ithas' Captain Dalip Singh has mentioned at page 553 that Raja Jagdev was really very brave. Pandit Kishor Chand of Baddowal had written a folk tale about Raja Jagdev in three volumes. Similarly, Bhai Chhaju Singh Chandrala Khroach (Patiala) also wrote about Raja Jagdev in his poetical writing. Recently, B.N. Rao, of Allahabad published a book in Hindi on Raja Bhoj. S. Hoshiar Singh Duleh in 2001 wrote a book entitled, "Jattan Da Ithas". In this book he mentioned the genealogy (tribe) family of Shekh Ram as follows :

Aulakh, Sial, Sekhon, Sohal, Hari, Kaure, Kharl, Kahlon, Guram, Tawana, Daleo, Deol, Deo, Panwar, Pannu, Buttar, Bal, Boparai, Baling, Bhute, Mander, Wading etc. were the sons of Sekhon i.e. Sarech and Marech, who had 12 grand sons on whose names these tribes are named.

In Ludhiana, there are many villages which have the families of Sekhon clan. These villages are Dakha, Isewal, Pamal, Phulanwal, Chhappar, Bhari, Kot, Bohrawal, Barundi etc. Some families of Dakha are living with their maternal grand fathers in Bhador. Bhai Mehra Sekhon of Barundi village was very brave and he took part in various wars against Mugals. He was a soldier in the army of Sixth Guru-

Guru Har Gobind Sahib Ji. Actually the people of Bohrawal, Barundi, Isewal and Dakha are from the same lineage.

There are several villages of Sekhon clan in Sangrur also. Here a Sidh Permanand Sekhu who was a spiritual man, also belonged to Sekhon clan. His monastery exists near Nabha gate. His followers do perform a ritual of putting milk on his monastery. A village named Sekhon Patti is also there in district Sangrur. In many other districts also, Sekhons do reside in certain villages. In Mansa, there are villages Kahangarh and Farwali; in Mukatsar; Alamwala, Rukhala, Chibran; in Abohar, Gobindgarh; in Ferozepur; Dhrang; in Faridkot; Machaki (some Sekhon's families came from Dhrang to Machaki); in Gurdaspur, some villages are dominated by Sekhon clan. Similarly, in Doaba and Majha, there are a number of villages where Sekhons are living.

Prior to the formation of Pakistan, Sekham, Nandpur, Nohar etc. were the villages inhabited by Sekhons. The area of Gujranwala also had about 20 villages with Sekhon population. Now-a-days Sekhon families are living not only in various parts of India but also in many foreign countries. S. Hoshiar Singh Duleh writes in his book that Sekhons are very hard working and wise people. They had been positioned at high posts in army, police, engineering, medicine, law, politics, education etc. They have businesses of high level in different parts of the world.

Rasaldar Gurbinder Singh Sekhon who belonged to Borawal village gave a long list of the geneology of Shekh Ram Parmar in his booklet:

Shekh Ram Parmar's son was Neel
Neels' son was Kohlar
Kohlar's son was Kahu
Kahu's son was Siak Dev
Siak Dev's son was Harsh Dev
Harsh Dev's son was Sidhu Raj
Sidhu Raj's son was Bhoj Raj
Bhoj Raj's son was Ude Deep
Ude Deep's son was Jagdev
Jagdev's son was Mahind
Mahind's son was Alor
Alor's son was Sekhon

Sekhon's sons were Sarech and Marech
Sarech's sons were Nanarh, Aulakh, Bal and Deo
Nanarh's son was Tejpal
Tejpal's sons were Sidh Sulakhan, Boora Singh, Lachman Singh, Kalu Singh
Kalu's son was Bhagmal
Bhagmal's son was Sher Pal
Sher Pal's son was Kasab
Kasab's son was Beejo
Beejo's son was Moj
Moj's son was Kharaj
Kharaj's son was Bhalo
Bhalo's son was Jeend
Jeend's son was Mohan
Mohan's son was Dunia (Duna)
Dunia's sons were Karma, Dharma, Rasal, Chuhar, Gaind, Oogar, Parna

SEKHON'S LINK WITH CHHAPPAR FAIR

With the passage of time, numerous Sekhon families spread in different parts of Punjab. Yet, they continued observing their peculiar rituals and rites in traditional and conventional way. They have the village Borawal always in their mind. As a sacred tradition, they used to make a journey to Borawal for doing some annual rituals. However, the journey during those days was felt not only lengthy but also cumbersome because of the *Kucha* roads and thick forests. The fear of getting looted, too, was always there. Keeping this thing in mind, they thought of getting away some soil from Borawal lying near the crematory of 'Sidh Sulakhan' to erect similar memorial crematories at the villages they were living in now. People from different villages reached Borawal and collected some soil in a sheet of cloth to carry back to their villages. On the way back, when they reached near Chhappar village, some men of that village asked them where from they were coming. They told them the whole story. Chhappar people being Sekhon, extended them a good hospitality. As the luck would have it, the soil dropped down from the cloth when they resumed their further journey. They thought it more pertinent to raise a Sidh memorial on that very place. Also, they have an afterthought that that was a

central place for various Sekhon villages. Since then a large fair is held at Chhappar on 14 Bhadon (around last week of September) every year. The fair is known as 'Guga Mari Fair". There is a belief of the people that at this place felicities are fulfilled and chances of snake biting decreases in case they bow their head on 'Mari' in a truthful way.

GOVERNANCE OF DAKHA VILLAGE

In earlier times Dakha village was under the leadership of Daulat Khan Lodhi. Later on, it came under the rule of Rai Alias of Raikot because of the efforts of Chaudhary Kandhari. During his time, Rai Alias built a small fort near *Khara Khuh*, a well known landmark in the village. In this fort his petty servants used to live. It was the Mugal rule in India and whosoever violated the rules, was punished strictly. The old people used to narrate that every day about 18 men and same number of women used to be detained to the fort to run quem (*Atta Chaki*). Apart from running the quem, they have to do many other menial odds. And no payment was given by the rulers. The people of the village were very annoyed at this account. They met Raja Ajit Singh Ladua at Baddowal and told him the whole story. He promised to help them in every way and also suggested how to liberate the servants of Rai Alias from the fort. He asked the villagers to keep their visit a secret. He also sent his soldiers to carry out this operation.

According to the plan, one day a large number of the villagers attacked the fort during night with the help of Raja Ajit Singh's soldiers. They pushed out all the servants of Rai, demolished some part of the fort, looted costly things and put down their essentials in the nearby well. The villagers thanked Raja Ajit Singh for his kind help and felt relieved. In 19th century, the village remained under the rule of S. Fateh Singh Ahluwalia. In fact, Maharaja Ranjit Singh had handed over this area to him as a matter of friendship. Later on Britishers became the rulers of this area.

Dakha village comprises of six *pattis* (divisions) on the names of forefathers. These are Ranga, Lala (both are also called Jalal), Bala, Boora, Sunita (Sain Ditta) and Hammu. These *patties* are sub divided into *Thulas*.

PASSING OF SIRI GURU HAR GOBIND SAHIB JI THROUGH DAKHA

Siri Guru Har Gobind Sahib Ji alongwith some Sikh soldiers came from Doaba, crossed Sutlej river reached village Ayali passing through Dakha. According to Pandit Kartar Singh Dakha's writings, it was the 5th of Bhadon 1632 A.D. when Guru ji happened to be in Dakha. In those days it was the peripheral way (*Phirni*) around the village from where Guru Ji passed and later on the way was named as 'Langha' because of the Guru's respect. During 1952-53, due to consolidation of land holdings the new periphery of the village was carved out of the village. Now it is completely pucka road. The ex-MLA and Minister S. Malkiat Singh Dakha have the honour of this work.

When two ladies, one from the farmer family and other one from ironsmith family got information about Guru Ji, they started collecting milk and Chapaties for the Guru Ji and his soldiers. Guru Ji being telepathist, asked the Sikhs to halt there for some time. In no time, those devout ladies carrying the food on their heads reached the place where Guru Ji had halted, outside the village Raqba (about 4 kilometers from Dakha) under the shade of dense trees. Both the ladies reaching there, bowed their head on the feet of Guru Ji. By having the glimpse of Guru Sahib they felt blessed. After making the prayers, Guru Sahib and Sikhs took meals. They thanked and blessed the ladies for bringing the meals. To the lady from ironsmith's family, Guru Ji said, "Oh mother, your family will have Sikhi and will flourish well". However, to the lady belonging to Jat family, Guru Ji said, "Mother, in your family, a learned scholar will take birth after a spell of time". This prophecy is considered to be an indication towards Pandit Kartar Singh Dakha as that particular lady later happened to be the great-grandmother of Pandit Kartar Singh when he was born in the 8th generation of that very family in 1888 A.D. That lady at that time was issueless. But after the blessings of Guru Ji, she gave birth to a son named Chuhar. Pandit Kartar Singh himself used to narrate this story to many of his friends and known people.

GURUDWARA SIRI DAMDAMA SAHIB PATSHAHI CHHEVIN

ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਥਾਨ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ॥

It is a fact that the place which Guru Sahib visited became sacred. Holy shrines were built up there with the passage of time. So happened with the place which Guru Ji had visited at Raqba. The noble men of Raqba raised a platform of bricks (*Thara*) as a memorial. The devotees had been bowing their head on the platform as a matter of respect. In 1936 A.D. villagers constructed a Gurudwara at that place. The sagacious Sikhs maintained the platform as such and installed Siri Guru Granth Sahib Ji in palanquin there in the Gurdwara Sahib. Nihang Lehna Singh served as Jathedar of this Gurdwara for a long time. By the end of 20th Century, Jathedar Joginder Singh (*Nihang*) got his place. He is very sagacious, skilful and virtuous man. During his time a great improvement took place. A big congregation hall was built around 2000 A.D. Now a grand magnificent Gurdwara building has been completed. During day time, reading of Gurbani, Kirtan and Katha (religious discourse) is performed. A large number of devotees visit the shrine daily, particularly in the morning and evening. On the first day of every Indian month (*Sangrand*) a large religious congregation helds at Gurudwara to pay obeisance expecting that with Guru's blessing their whole month would be peaceful.

In 2006, when the old building of Gurudwara Sahib was demolished, the traditional bricked platform was found. It has been kept intact while preparing the new building. It is kept as antique in the basement. Whosoever visits this place and bows his head with full faith, is blessed with the accomplishment of his desire. My father Sardar Gurdev Singh Sekhon narrated several times such an instance from the family itself. Our grand father Sardar Sham Singh Sekhon fought in the first world war (1914-1918) while serving in the British army. At that time he had only two daughters named Bibi Jaswant Kaur and Bibi Dhanwant Kaur. At the end of the war, the concerned officer promised my grand father to promote him as the officer was very happy at his bravery in the war. But my grand father said, "Sahib I have only two daughters back at home, please recommend my case for pension, so that I could get to my home". The officer okayed the

pension file of my grand father and he reached his home back in 1919. My grand mother (Mrs Partap Kaur) usually visited Gurdwara Damdama Sahib, Raqba, always praying for a son. With the grace of Guru Sahib, S. Gurdev Singh (my father) was born in 1920. He had very sharp brain, soft mind, kind heart and respectful attitude towards mankind.

BABA RANGA (1612-1685)

Among the old persons of the village, Baba Ranga was very famous and his crematory is still intact at village. He was the founder of Ranga Patti. He was very brave, helpful to the poor and needy persons. As he had taught a good lesson to thieves, cheaters and robbers, he earned a good say in the area.

Minaret Baba Ranga

Once upon a time some royal ladies from the zenana of Shah Jahan' (a Mugal emperor of Delhi) were traveling through this area. They reached here from Lahore on way to Delhi. Because of heavy forests, they wanted help to be secure from any kind of robbery. They asked some people about the chief of the area who could help them pass safely. On the suggestion of the people, they approached Baba Ranga. He helped the royal ladies respectfully and accompanied them up to a long distance. He had his steel pike (*Barchhi*) with "Baba Ranga" carved on it. He tied it on the horse-driven four wheeled carriage on which these royal ladies were travelling. He told them that in case any thief or robber tries to harm them, they should show his *Barchhi* to him. No body would dare harm them. This way those ladies reached Delhi safe.

After reaching Delhi, they narrated the whole story to the king: how Baba Ranga has helped them. After some time, the king sent a message to Baba Ranga to meet him immediately at Delhi. On receiving massage, Baba ji reached there. Shah Jahan welcomed him respectfully. In lieu of his help he donated him a mansion (*Haveli*) at Delhi. It was known as 'Baba Ranga Di Haveli'. Baba Ranga requested the king to extend the area of his village. King suggested, "O.K. Baba you take a

round on your horse from morning to evening, put marks where ever you reach. My servants will extend your village territory according to the boundary you would visit". Baba Ranga followed the instructions of the king and put marks where ever he moved on horse. Later on the king's servants extended the area of the village. They put it on the revenue record also. There used to be wicked person named Gaju Gill who had occupied the Salani Wala area forcedly. Baba Ranga pushed him out from that site.

During the trincenatary celebrations of Khalsa Panth, a beautiful minaret was built in the memory of Baba Ranga by the families of Patti Ranga. It was raised where his old crematory was in a poor condition. This minaret is about 500 yards form G.T. Road on Dakha – Isewal road. The minaret is about 13 feet high and the old crematory has been kept as such at the platform of this minaret.

MORE INFORMATION ABOUT DAKHA

Dakha is located at a higher plinth due to which it is safe from floods. For the storage of waste water several ponds and a Dhab (large pond) are there. Traditionally the ponds had a number of advantages. Besides controlling the rain water, these were used for taking the animals to bath and wash. Before 1960, around 80 per cent of village houses were not of baked bricks or concrete (*Pucka*). Their walls were made of clay blocks which were collected from the ponds during summer season. These clay blocks were formed when ponds dried and cracked. Even the clay from the ponds was used to coat the *Kutcha* walls. The streets of the villages were also narrow and *kutcha*. The village had three entry gates that were closed at night to be safe from thieves and dacoits. The entry gate of Jalal patti is now no more while the gates of Hammu and Sunita pattis are still safe. Earlier the north side of the village had long and high sand dunes but now those are finished. Due to green revolution that was initiated in 1965, advanced cultivation techniques helped in leveling the sand dunes. Also, sand was used to fill the foundation of new houses or low lying places.

The village had a well located at the centre of village (*Andarla Khoo*) from which people used to draw the water for their use. Previously the water carriers could also supply the water by keeping

pitchers on palanquins. Before 1950, hand water-pumps or small personal wells (*Khoohis*) were also there but only in well-off homes. Unfortunately, some cases of suicides did happen in the village for which the central well happened to be easy modus operandi. The village Panchayat decided to fill up the well and provided the facility of a common water-pump near the well. Panchayat Ghar (Village Hall) was built in 1958 near the main well. Interestingly the water of this hand pump was very sweet and cool. In those days the fridges were unavailable due to lack of electricity. Most of the people fetched water from this hand pump in buckets for drinking, particularly during the summer. Ladies were of the view that the water of this hand pump was particularly good for cooking *dal* well. So there was a big rush for getting water from this pump in summer and sometimes a person had to wait for more than half an hour to get the turn for filling the bucket with water from the pump.

There was a shop of Nath and a clinic of Dr. Ram Saroop near Panchayat Ghar . Doctor Ram Saroop was a very soft spoken, cooperative and nice man. He commanded a great respect from everyone, from child to elders. In case a child visited his clinic in the absence of his/her parents, he used to provide the required medicine. He would enter the charges for medicine in his account register. Generally, the account dues were cleared after about six months or so, i.e. at the time of *rabi* (Haarhi) and *kharif* (Saowni) harvests. Because of his nice behaviour and other good qualities, he remained Sarpanch of the village for five years. The father of Dr. Ram Saroop namely Durga Das was also a doctor. But he was a mobile doctor who used to visit various nearby villages to treat the patients. There were other physicians also namely Murli Dhar and Durga Singh (Suniar) who provided generally indigenous (Ayurvedic) medicines. Though, Arjan Singh was an expert doctor in the village, only the rich people could visit his clinic as his fees was quite high and he was particular to have the down payment. In Adda Dakha, Dr Baldev Singh, Mehar Singh and Gurcharan Singh had their clinics.

A place near the Panchayat Ghar is known as 'Chogan'. Chogan means a spacious place where number of streets or lanes do meet form different sides of the village. It was a central place of the village where most of the meetings were held to discuss village problems. Previously it gave a look of large open space but now due to high

buildings around it, it seems to be a small space. In these days people generally sit near the Panchayat Ghar. In Bala Patti there are 'Chauntras' (sitting terraces) while in Boora Patti Hari's shops is a famous place to sit.

RELIGIOUS PLACES

In older days, there was a 'Takia' (Muslim monastery) where Muslim saints used to teach and preach Islam. But with the passage of time and with the end of Mughal Rule, conditions changed: that Takia was demolished. Gurudwara Sahib of patti Sunita exists on that place. An ironsmith used to have his workshop near Takia. Every kind of iron work was done in this workshop. As the requirements changed, the new generation left this work. They have opened their factories in big cities or have settled in other business or jobs.

There was another Muslim monastery called 'Mukam'. It was near the Government Senior Secondary School (girls). At this Mukam, processions of Muslim pilgrims used to stay. The pilgrims used to visit the place of 'Lalan Wala Pir'. Ladies' traditional festival 'Teeyan' was held in the month of *Sawan* every year near this 'Mukam'.

There was a dera called 'Andrala Dera' near Panchayat Ghar. In earlier days when schools were not there in the villages, Gurmukhi language was taught in these *deras*. Nirmale Sadhus and Mahants were the teachers. Gurbani Path, Kirtan and Katha were conducted daily in the morning and evening. Maharaja Ranjit Singh had allotted land to these *deras* for their successful working. In Dakha, this *dera* had a good holding of land on which agriculture was done.

Outside the village, there was a dense forest known as 'Dhaki'. In this Dhaki there was another *dera* called 'Braham Hari Da Dera'. Sadhus lived there in a large number and they were usually attired in saffron coloured clothes. These Sadhus remained busy in meditation or in delivering spiritual knowledge. They also taught Gurmukhi and religious books to the students. The villagers had great respect for these Sadhus. These Sadhus used to visit the village households to collect milk and chapatties in morning and evening. Until 1960, the *dera* was working well. There was a small well '*Herti*'. Even village

people used to take bath there as the place was clean and clear. Sometimes people used to take *langar* at the *dera*.

Pucka water channels were constructed to provide water to the cattle. There was a pond near the *dera* and around that pond, there were a number of shady trees. The cattle were taken to this place in summer as well as winter. It remained there up to 1970 A.D. Thakur Singh was the common paid care-taker of the drove (Bug). He was given only handful of flour per animal per day or rupees two per animal per month for his services.

Dera Braham Hari is ruined completely these days. Yet there do exist some small tombs of the Sadhus. The common grazing land was allotted to cultivators according to their share during land consolidation. The remaining land is either the property of Baba Nathu or of Panchayat. On some portion of Panchyat land, some constructions have been made for the Harijans under the Govt. schemes.

BABA NATHU'S DWELLING

Near Braham Hari Dera, there was a tomb of Baba Nathu and some other Mahants. Baba Nathu was a religious and benevolent person. Being spiritual, he was a savior of poor as well as of cows. Baba Nathu sacrificed himself while protecting cows. In Hinduism, cow is considered as a pious animal. Besides providing milk (a well nutritious food) it gives birth to male and female calves. The male calf becomes bullock that is used in various agricultural operations. The excreta of cow is used to coat the floors of *kutcha* houses. Also dried dung cakes are used as fuel for kitchen preparations. The skin of cow is used for making shoes. Its bones are used in preparing fertilizer.

Baba Nathu Ji were five brothers. The two brothers of Baba Ji namely Bhai Tara and Bhai Piara were also popular in the area. Bhai Piara took part in the *kar sewa* of Siri Harmandir Sahib with Baba Nathu Ji. He also remained busy in protecting the cows from Mugal butchers. He also helped the villagers by providing them milking cows and keeping their non-milking ones in his Gaoshala. He sacrificed his life while protecting the cows. Bhai Tara was also killed near the forest of village Changna and Bhatian . This information was given by Captain Balwant Singh Sekhon brother of Major Beant Singh Sekhon.

At Baba Nathu's tomb two rituals were considered essential. First, villagers would offer the milk of cow or buffalo when they gave birth to the new one and were in new milching session. The second was 'sticks playing' by newly married couple. Both these rituals were done in Borawal village also. In Borawal, Bhai Dharam Singh on the example of Baba Nathu Ji had sacrificed himself while protecting the cows. There is a Gurdwara 'Dharmeana' in memory of Bhai Dharam Singh. Gurbani is sung daily in this gurudwara.

ANTECEDOTE OF SIDH SULAKHAN

Rasaldar Gurbinder Singh Sekhon who lived in Patiala, wrote a story of Sidh Sulakhan about the second ritual of stick playing,as follows:

Sidh Sulakhan had three brothers named Boora Singh, Kalu Singh and Lachman Singh. They were born at Borawal in the house of Tejpal. One day Sidh Sulakhan was playing when incidentally he caught a snake. The snake did not bite him; rather Sidh Sulakhan continued playing with the snake. His mother thought that there might be a connection of previous birth. The mother of Sidh Sulakhan, named Bishno kept the snake in an earthen pot for his child to play with.

One day, Bishno carried her child and snake to her fields. She placed Sidh Sulakhan and snake under the shade of a tree and she started cutting the spikes of *Sorghum* (Jowar) and *Bajra*. By chance her brother Mado came to see her at Borawal. Mado saw the house of his sister locked. The neighbourers told him that her sister had gone to fields. When Madho reached the fields, he saw a snake near his nephew. Immediately he broke a stick from the tree and killed the snake. Then he called her sister and told her how Sidh Sulakhan had a narrow escape and how he had just killed the snake. Thank God he had appeared at the right time to kill the snake. Bishno said, "Brother, you should not have killed the snake. Sidh Sulakhan has been playing with the snake daily". Mado cried and repented his wrong doing. After a few days, Sidh Sulakhan also died. He was buried near the place where snake was buried. The villagers raised a crematory on that place in the memory of Sidh Sulakhan. Since then there is a belief in the village that the day *Mamma* (brother of mother) of any child reaches Borawal, the family has to put milk on the crematory of Sidh Sulakhan.

The milk is also put when a buffalo or cow gives birth to a new one. The purpose of putting the milk on the crematory is the belief that Sidh Sulakhan as a child must be fed. Even after the marriage of the son, the newly wedded couple play with sticks near the crematory. The last two beliefs are also observed near the crematory of Baba Nathu at village Dakha. The playing sticks again is symbolic of the idea that we bear the sticks those were put to snake. People think such a vow increases love between the husband and wife, helps for the well being of their children and protection from snake biting.

EDUCATIONAL INSTITUTES

The first ever educational institution (Primary School) was opened in 1856 A.D. near 'Roran wala Chhapar". As it was opened on a personal property, it was later on shifted to Government High School, Dakha situated at grand trunk road. Up to 1925, it was up to middle standard and became high and senior secondary later on. In 1997, the school was named as Colonel Harcharan Singh Sekhon Memorial Govt. Senior Secondary School, Dakha in commemoration of Col. Harcharan Singh Sekhon who sacrificed his life while fighting with the extremists in Assam. The village has a Govt. Girls High School, Dakha which is in fact a senior secondary school. The land about 40 Vighas was donated by Mata Attar Kaur for high school and an elementary school. In 1971, Baba Jiwa Singh of donated his whole land to start a degree college which was named Guru Teg Bahadur National College, Dakha. General Sant Singh Sekhon was the first president of the Guru Teg Bahadur Trust. Later on Major Bachittar Singh, Brigadier Gurkirpal Singh and the present president S.Sher Singh Sekhon worked very hard to establish this college. GTB Institute of Management and Technology was started in 1997 in the same campus. Nearby is situated Guru Teg Bahadur National Public Senior Secondary School, Dakha also. There are a number of educational, technical, medical and management institutes around Dakha.

ESTABLISHMENT OF VILLAGE ISEWAL

Air Marshal Manjit S. Sekhon

About 400 years after the formation of Dakha, Isewal village came into picture in 1840. Actually those families which had their land far away from Dakha they shifted to Isewal. At that time the main occupation was agriculture. Because of large sand dunes and farness of the land lot of time was wasted. It was also difficult to hand over the food to field workers there. Even the bullock cart passing was a difficult task due to sand dunes. Keeping in view these hardships some people shifted to Isewal. Isewal was established on the name of Faqir Ise Khan. The village has four pattis namely Kala, Himat, Mohru and Dula. Each patti is divided into eight sub-divisions (*Thulas*). Village has about 3500 population and 1400 acre land. Babu Puran Singh Sekhon and S. Sucha Singh Sekhon took part in Gaddar Lehar. Numerous village armymen participated in '1st and 2nd World Wars'. A marble plate is still existing in the village on which the names of the sacrificed armymen is written. Jathedar Albel Singh Sekhon who was the Jathedar of District Ludhiana took part in 'Jaito Morcha' and remained in jail for the cause of 'Gurdwaras Freedom Movement'. S. Gurdial Singh Sekhon who was awarded as the best pilot of 'Royal Air Force' was killed in Japan during 2nd World War. Sardar Nirmaljit Singh Sekhon, Isewal was in Indian Air Force. In 1971 there was a war between India and Pakistan. During the attack he dropped bombs on Pakistani air field and sacrificed his life. The Indian Government on his bravery awarded 'Param Vir Chakra'. The statue of S. Nirmaljit Singh Sekhon is installed near the Deputy Commissioner Office, Ludhiana. Another Air Force Officer from Isewal Sardar Manjit Singh Sekhon served as the air commander of western command. He got 'Vir Chakar' after 1965 India – Pakistan war and 'Mahan Vir Chakar' and 'Param Vashish Sewa Medal' after 1971 and Kargil wars, respectively. This information was provided by S. Daljit Singh and Kuldip Singh of Isewal.

S. Nirmaljeet Singh Sekhon
(Flying Officer)

ADDA DAKHA

Adda Dakha is situated on the 11th mile from Ludhiana. One road goes to Raikot -Barnala - Bathinda and another to Jagraon-Moga-Ferozepur. In 1930, Dafedar Wariam Singh Sekhon and his family built various shops on Raikot road. This family can be called the real founder of Adda Dakha. There are certain old houses which bear the year of construction as back as1938. The nearby place was named as 'halting place' or camping ground (*Pran*). Army Jawans used to stay for taking meals for themselves and feed or fodder and water for their ponies and horses near veterinary hospital. The water-houses made of bricks were in existence up to1960. S. Ranjit Singh Hisowal told me during a talk that he himself had seen English companies staying near the hospital. After making halt at this place, they used to move towards Jagraon. The old rooms that are in miserable condition can be seen near the hospital even now.

The laying of rail line helped the business flourish because the goods in large quantity could be loaded at the doorstep of the shops and stores. The police station, Dakha was renamed as 'Model Police Station' Dakha in 1970. A grain market also came into existence. Now-a-days, it is a well crowded and populated town. Many facilities such as medical, educational, transportation etc. are available here. Gurmat Bhavan, Gaushalla (cow shelter), Cinema, Gurudwaras and Mandirs are the common landmarks. With the construction of over bridge on railway line in 2011, it has become easier to go to Raikot, Barnala or Bathida. From Adda Dakha a road through Hambran connects Dakha to Jalandhar-Amritsar highway. Municipal Council takes care of town development. The inhabitants of Dakha do mind when media persons, transport personnel or common people name the Adda Dakha as Mullanpur. Adda Dakha actually exists on the land of village Dakha. Not only Adda, more than three fourth (75 per cent) population, shops, houses etc. are located on the land owned by Dakha.

GREAT PERSONALITIES OF DAKHA

The benevolence of Almighty God has been particularly kind and open-hearted for Dakha as far as the galaxy of luminous personalities from this village is concerned. Dakha has been the

birthplace of great educationists, able administrators and dedicated military personnel. Many of them attained the national heroism. Here are the biographical sketches of certain renowned and significant personalities of Dakha.

PANDIT KARTAR SINGH DAKHA (1888-1958)

In 19th century a great writer, literary researcher, scholar, philosopher of Sanskrit and Gurbani grammar was born in Dakha. He was in the 11th generation of Bhai Hamir. After completing Matriculation, he went to Banaras (Varansi city of Uttar Pradesh) to study Vedas and other sacred scriptures. After completing the study of Vedas, he resorted to the analysis of Gurmukhi literature, Gurbani and history of different religions. For family earnings, he did farming.

Considering the scholarship of Pandit Ji, S. Iqbal Singh, Principal, Guru Sar Sudhar College offered him the job of being a Professor in Punjabi. The principal submitted his case for approval to the Vice-Chancellor (V.C.), Punjab University, Chandigarh, to which the college was affiliated. The Vice-Chancellor did not approve the appointment of Pandit Kartar Singh as he did not have the formal qualifications required for being a college teacher; technically speaking he was Matriculate only. After studying the remarks of the Vice-Chancellor (V.C.), Principal Iqbal Singh took Pandit Ji with him to the Vice-Chancellor to plead his case personally. V.C. was requested to evaluate Pandit Kartar Singh on the basis of his scholarship and knowledge and not on the basis of paper degrees. After judging the knowledge of Pandit Ji, V.C. cleared the case. However, Pandit Ji could not stay longer at Sudhar College because of his love for writings and preaching. He started propagating Sikhism by delivering lectures in various conferences and in the big fairs of Punjab and outside. He also devoted much of his time on writings. As he was quite experienced, a good preacher and a well known man, he was requested to serve the Education Department (*Bhasha Vibhag*), Patiala. During his service

at Patiala, he guided an M.A. student in writing his thesis. Later on, the student even got a cash award as the thesis was declared the best thesis. Some persons of the department suggested that Pandit Ji should accept the money of the award because for the student just the certificate would do. How could Pandit Ji accept such an offer? He turned down their suggestion.

Pandit Kartar Singh wrote several books i.e. Annotation of Jap Ji Sahib, Sawayas of Patshahi Dasveen, Shiromani Grammar of Siri Guru Granth Sahib Ji, Kharg Khalsa, Punjabi Sahit Da Vikas, Jap Nisan, Panjabi Di Vishesta and Alankar, Guru Udarth Nirnai, Bhagawati Mandan etc. His book "Kharag Khalsa" is an oft-quoted book. Because of his knowledge, Bhai Kahan Singh Nabha called him 'Invaluable gem of Sikh Panth'. According to Sant Visakha Singh he was "a shining diamond of Sikh Panth". Sant Bhai Randhir Singh, in his congregations delved several times that Pandit Kartar Singh had studied from divine court and his personality has the knowledge of many previous generations. Giani Kundan Singh Patang who remained MLA (Member of Legislative Assembly) of Punjab Assembly for more than thirty years and was a Deputy Minister of Health, Punjab wrote the prologue of one of Pandit Ji's books. He states, "A man rarely has three qualities, but Pandit Kartar Singh Ji had all the three skills (a prose writer, a poet and a speaker). Because of these skills, he was nick named "*Kehar*" means 'a lion of knowledge'. Pandit Ji also started publishing newspapers like 'Panja Sahib' and 'Guru Ki Kashi'.

S. Sant Singh Sekhon also observed about Pandit Ji : "He was not only an expert of Sanskrit, Panjabi and Gurmukhi grammar but was a master of English grammar also. In one of his writing, Pandit Ji cleared the meaning of adverb very nicely".

Pandit Kartar Singh had the capacity to speak for hours on a particular subject. He propagated Sikh principles not only in India but also in the countries like Malayasia and Burma. He was the member of the 'Sikh Rehat Maryada' Committee formed by the Shromani Gurdwara Prabhandhak Committee, Amritsar (SGPC). The son of Pandit Ji, Giani Raghbir Singh was the head Granthi of Panja Sahib Gurdwara (now in Pakistan). He got published some literature written by Pandit Ji but a lot of literature remained unpublished due to lack of money. Another son of Pandit Ji, Sardar Sareshar Singh was the soldier

in the Indian National Army (INA). A great agony is that neither any villager nor SGPC had ever extended the due respect to this great scholar. Anyhow, Professor Jaswant Singh Sapra of Ayali Kalan village wrote a book on Pandit Kartar Singh in 1987. A friend of Pandit Ji established a library in Barasal village namely, 'Pandit Kartar Singh Dakha Library'.

PRINCIPAL SANT SINGH SEKHON (1911-1997)

Professor Sant Singh Sekhon was another literary and intellectual personality of Dakha. He wrote in three literary forms (story, drama and criticism). His most popular and heart rending story was 'Pemi De Niane'. He wrote more than 70 stories and several plays. But his plays are more of thematic importance than having the quality theatrical performance. His autobiography is named 'Umar Da Pandh'. As he did a commendable creative work and also continued his work till his last breath, he is known as 'Baba Bohar of Punjabi Sahit'.

Basically he was a Marxist. After retirement, he fought for the assembly elections of Punjab twice on CPM symbol but could not succeed, as Dakha constituency had been traditionally Akali minded. I had seen with my own eyes that Professor Sahib was always busy in writing at his farm. In the old age when it was not possible for him to write, he kept a boy-assistant on payment for writing.

Although he adhered to communism, yet after 1984 'Operation Blue Star', when the Indian army attacked Harmandir Sahib, he started donning black turban as a symbol of protest. On this, a friend of professor sahib made a sarcastic remark to him and said, "Professor Sahib in spite of being a communist you are having a black turban?" His simple reply was: "the attack on Harmandir Sahib has pierced my heart and had changed my thinking". He left the world for ever on 7 October, 1997.

GENERAL SANT SINGH SEKHON (1900-1976)

Traditionally, Dakha has been famous for the rendering of its distinguished services to army. A number of military men of Dakha took part in 1st and 2nd World Wars also and even sacrificed their lives. Many of them did their best in the development of the village after retirement. One among the renowned military personnel has been General Sant Singh Sekhon who retired as Major General from the Indian army.

After doing Matriculation, Sant Singh did B.Sc. from England. After completion of his education, he joined Indian Army. Because of his devotion, dedication and commitment to duty, he was able to attain enviable ranks. In 1958, he was the senior most officer who should have been elevated to the ranks of Chief of the Army Staff. However, due to discrimination by the Government, General Sahib could not attain the post of Chief of the Army Staff. The Govt. selected General K.S. Choudhary for this post. Before the appointment of General Chaudhary, General Sant Singh Sekhon remained acting chief of the Indian army for about four months. Being senior most, General Sant Singh did not like to work under his junior. He resigned from the service out of protest. His settlement in his native village after retirement indicates his love for the village life. He preferred managing agriculture on his land.

In 1958, Dakha had no supply of electricity. General Sahib succeeded in getting his village electrified. He tried adopting the latest agricultural techniques provided by the scientists of the Punjab Agricultural University, Ludhiana (PAU). He was appointed a member of the PAU Board as an advanced farmer. General Sahib followed the ideal slogan of Prime Minister Lal Bahadur Shastri, "Jai Jawan Jai Kisan" practically.

In 1962 and 1965, there were wars between India & China and India & Pakistan. In these wars, a huge loss of India took place as Pandit Jawahar Lal Nehru could not give due attention to the improvement of army. He was sticking to the 'principle of peace' of

Mahatma Gandhi. As soon as ceasefire was declared in 1965, the Indian Govt. called General Sahib at Delhi and appointed him the advisor of army planning. He made such a wonderful planning in association with army officers that in 1971 war, Pakistan not only suffered a great loss but also lost Bangla Desh. In 1970, Mrs. Indira Gandhi, the Prime Minister of India visited Dakha on the request of General Sahib and delivered a lecture to a big gathering at the Girls School. General Sahib played a commendable role in the establishment of Guru Teg Bahadur National College, Dakha. In 1976, he passed away. College Management has named the college stadium as "General Sant Singh Stadium"

BABA JIVA SINGH

Baba Jiva Singh was very hard working, simple and bountiful man. He was popular with the name of Jiva Singh Rasterpati in the village. After completing military service, he remained busy in agriculture. He was seen most of the time in the fields and had no lust for money. Though he himself was not very educated, he was very anxious about the lack of higher education among the village youth. One day he collected some persons in Panchayat Ghar and decided to meet General Sant Singh. In the meeting with General Sahib, he offered that he would donate his whole of five acre land for the college. Initially, General was a bit apprehensive about the proposal: "Baba Jiva Singh Ji, five acre land is not enough for the needs of a college. Moreover, a lot of money is also needed for it". Then Baba Ji spoke, "Sahib, kindly accept

my request, you have a lot of power and ability to do it. Once the work is started on this project, God will help us. Please do help me in the accomplishment of my dream". At the end of the meeting, General Sahib assured Baba Jiva Singh that he would try his level best. I remember all that because I was also present in that meeting. At the end of the meeting, Jathedar Gurdev Singh thanked the General Sahib for giving keen attention and saying "yes" for starting the college. After a few days, a committee was formed under the chairmanship of General Sant Singh to persue the matter. The committee collected about one lakh rupees for the registration of the college with the Punjab University, Chandigarh. Coincidentally, a couple of military officers from the village and this area got retired at that time. Among them were Brigadier Gurkirpal Singh Bhanohar and Colonel Santokh Singh Sekhon. Similarly, Master Harbhajan Singh Isewal was a learned man. They met Sardar Joginder Singh PP (Public Prosecutor during English Rule) of Narangwal for help. He donated a good amount of money for the college. With these efforts, Guru Teg Bahadur National College, Dakha was started in 1971 in the house of Sardar Bhagat Singh Sekhon, Balloke. It was a great obligation and broad-mindedness of Chamkaur Singh, Jagir Singh, Karnail Singh and Hoshiar Singh who were living at Canada and spared their house for the commencement of this College.

Late Sant Kartar Singh Khalsa of Damdami Taksal laid the foundation stone of the college building in 1976 on Baba Jiwa Singh's land. The college committee after winning the case of *dera* land obtained about 12 acres more for college ground. Double land was given to the cultivators from the *dera* as it was situated on Jangpur road. Now the college is running very successfully as a Co-ed, Post-graduate Arts and Commerce college where students from nearby villages and even from Ludhiana are getting Arts, Commerce and Computer education. The college committee also opened Guru Teg Bahadur National Public School on 24 Vighas land donated by Major Gian Singh. Sardar Balbir Singh Sekhon is the president of the school and his brother S. Inderjit Singh Sekhon is the member of School Committee.

MAJOR BACHITTAR SINGH (1911-1988)

Major Bachittar Singh has been a remarkable personality known for his being very judicious, soft spoken, well-behaved and benevolent.

He was a towering personality, in physique as well as in deeds. A voluminous book can be written on his ability, capability and virtuosity. After rendering dedicated services in army, he devoted most of his energy in the development of his village. Also, he devoted much of his time for the management of Guru Teg Bahadur National College Dakha. He worked as the President of the college trust for about 18 years. The college campus had no road link with the Ludhiana- Ferozepur road. Major Sahib and S. Surjit Singh Malewale discussed the issue with the farmers and persuaded them to donate the land from their fields for making 25 feet wide road from college to Ludhiana-Ferozepur road. No one refused and college got a great push with the carving of College Road.

At the time of implementation of 'Model Gram Scheme', some families in Dakha opposed the road called "*langha*" being made pucka. They were apprehensive that their houses may face the problem of water stagnation during rainy season. However, with the persuasion, everyone agreed.

Sardar Kuldip Singh Sekhon son of Major Sahib has been Sarpanch of the village for five years. He is also a broad minded, courageous, resourceful and sincere man. He is always ready for the welfare of the village. He played a vital role in the establishment of a Homeopathy Dispensary and Community Hall during his tenure of being a Sarpanch. He is also quite active as Secretary of the Guru Teg Bahadur Charitable Trust which is the managing body of GTB National College and GTB Institute Management and Technology. In 2010, with his efforts, furnaces have come up for cremation of dead bodies. Even an air conditioned room for keeping dead bodies has been constructed near Baba Nathu Ji Asthan.

SARDAR SHER SINGH SEKHON, I.R.S. (Retd.)

Sardar Sher Singh Sekhon, the brother of Major Bachittar Singh, had served in Customs and Excise Department where from he retired as Assistant Commissioner in 1988 after rendering 38 years of

distinguished service. In 1988, itself he was taken on the Guru Teg Bahadur Educational Trust (Management of Guru Teg Bahadur National College, Dakha) as a member. In 1991, he was entrusted with the duties of being its President. Being well-educated, astute, honest and having long experience in revenue affairs, he put the college on sound footing financially. He is already 83, yet he is totally devoted to the college affairs. Because of his utmost efforts, Guru Teg Bahadur National College, Dakha is a well-established rural college having Post-Graduate status with Post-graduation in Arts and Commerce. It was his far-sightedness, that GTB Institute of Management and Technology was started in 1997 which is affiliated to Punjab Technical University. This institute has B.C.A. and M.Sc. (IT) classes. In fact, he prepared a master-plan of the college, engaging Er. Jagmohan Singh Nagi of Dakha as architect. The present college infrastructure including college canteen, General Sant Singh Sekhon Stadium, GTBIMT building, boundary wall, upper-storey building were raised during his term, without asking much of donations. No other rural college has such a spacious auditorium which has been decently furnished with excellent acoustics. Under his able and well-meant guidance, college and institute are attaining better status every year not only in academics but also in sports and co-curricular activities.

JUSTICE JAI SINGH SEKHON

Sardar Jai Singh was born on 5 May, 1932 at Chak Number 21/2-L at Montgomery (Pakistan). He got his primary education from Govt. High School Renala Khurad of Montgomery. After completing Matriculation and F.Sc. from Moga, he did M.Sc. from the Govt. College for Boys, Ludhiana. In 1957, after clearing LLB, he started his legal practice at Ferozepur. In 1960, he shifted to Chandigarh to do legal practice at high court as an advocate. He served as Session Judge from 1973 to 1994 in the various

districts of Punjab. After retirement, he was appointed the Chief Election Commissioner of Sikh Gurudwaras Commission. Now-a-days he figures as a chairman or member on a couple of panels and of Baba Farid University of Medical Sciences, Faridkot.

His brother, S. Janmeja Singh Sekhon has been the irrigation minister of Punjab in 2007-12 Punjab Cabinet. In 2012, he again elected and continuing as irrigate on minister. He is living near Ferozepur as the family was allotted the land there after partition in 1947. In January 2011, he visited Baba Nathu's site with his family. They paid the obeisance to their elders with great reverence. He took langar with the Sangat and declared many grants from his department for different development schemes of the village. This indicates how considerate he was for his ancestral village.

SESSION JUDGE SARDAR GURDIAL SINGH (1933-2008)

Sardar Gurdial Singh s/o Sardar Mai Ditta was born in a poor family. He belonged to Ravdasia community. He passed Matriculation from the Government High School Dakha and did F.A. from Guru Sar Sudhar, College. After completing B.A. from Khalsa College, Ludhiana, he did Law from Jallandhar. After that he started legal practice at district courts, Ludhiana. Being intelligent, honest and hard working, he was selected as District Session Judge at District Court Tees Hazari, Delhi. Now his family is living at Ghumar Mandi, Ludhiana. His elder son S. Ravinder Singh is an advocate and other one is doing business. One daughter is doing law and another is working as a bank employee.

PRINCIPAL KIRPAL SINGH JOLLY (1911-1997)

Sardar Kirpal Singh Jolly after completing M.Sc.in Chemistry joined Guru Sar Sudhar College as a lecturer. Then he served at Government

College, Lyallpur (Now in Pakistan). After partition, he served in the Government College, Ludhiana as professor for about 20 years. He was Head of the Department of Chemistry at the Govt. College (Boys), Ludhiana when he took pre-mature retirement to join Gobind National College, Narangwal as Principal. He also served at Dakha College in 1975. He served as Principal at Jhar Sahib College for a short tenure. Having ideal view of life, he tried to bring some positive changes in Dakhå college. He was also the member of Syndicate of Punjab University, Chandigarh. The house of S. Kirpal Singh Jolly is at 539 R&L, Model Town, Ludhiana

Father of S. Kirpal Singh, Mr Arjan Das, too, was a man of superb qualities. He was the pace setter of Government Middle School, Dakha. The British Government Education Officer gave him three extensions as headmaster of the school.

Mr Arjan Das had six sons and one daughter. All of them got good education and attained good heights in life:

Pandit Arjan Das Headmaster
- Mr Laxman Dass (Doctor)
- Mr Balwant Singh (Headmaster)
- Mr K.C. Sharma (Engineer in Air Force and Batchmate of Air Marshal S.Harjinder Singh)
- Principal Kirpal Singh Jolly
- Mr Hans Raj (Assistant Inspector in Punjab Police)
- Mr H.S. Jolly (Journalist of The Tribune and Hind Samachar Group. He was also a legal Advisor of Punjab Industries).
- Mrs Shankuntla Devi (daughter)

Principal Kirpal Singh Jolly had five sons
- Mr Ranbir Singh Jolly (Colonel)
- Mr Randhir Singh Jolly (Colonel)
- Mr Lall Singh Jolly (Headmaster)
- Mr Amarjit Singh Jolly (Commander in Indian Navy)
- Mr Bhupinder Singh Jolly (Commander in Indian Navy)

Dr Laxman Das Jolly has six sons
- Mr Pritam Singh Jolly (Senior Officer in Atomic Energy)

- Mr Avinash Jolly (Group Captain)
- Mr S.C. Jolly (Brigadier)
- Mr S. Jolly (Wing Commander)
- Mr R.D. Jolly (Principal)
- Mr H.C. Jolly (IRS)

PRINCIPAL DEVKI JOLLY

Devki Jolly, the daughter of Sardar Prem Singh Jolly, was born in 1927 at Dakha. After doing M.Sc. in Zoology from the Punjab University, Chandigarh in 1953, she joined as lecturer in Zoology at Government College, Ludhiana. Later on, she served in the Government Colleges of Gurgaon and Ropar (Roop Nagar). She served as Principal of Government College for Women, Ludhiana from 1983 to 1985. She got Academic Roll of Honour from Punjab University for standing first in the University. She had been the best dramatist as a student of Punjab University. She obtained First Prize in All India Drama Competition as Director at Chandigarh in 1966. Her name is included in Reference Asia Volume III on Page 28 (Asia's 'Who is Who' of Men and Women of Achievement and Distinction) and also in "Biography International Volume III & IV: Men and Women Achievement and Distinction" on Page 1024. Her hobbies have been helping the poor students, nursing the sick and looking after lonely old women, playing Badminton and Table Tennis and listening Music.

Her sister Miss Kamla Jolly is also M.Sc. Hons. in Zoology. She had served as Professor of Zoology and Botany in various Colleges of Haryana. She retired from Government Post Graduate College Jind (Haryana) on 31 July, 1991.

They were five sisters. Unfortunately their brother died. They took care of their parents whole heartedly. Their father S. Prem Singh

Jolly had fought bravely in First and Second World Wars. He lived a long age of 101 years.

JATHEDAR GURDEV SINGH (1936-2010)

Jathedar Gurdev Singh who died in 2010 has been a popular personality of village Dakha. He was a devoted and dedicated Gur Sikh, He was a very good orator particularly on Sikh issues. Being a dauntless Akali worker he had been to jails several times for the cause of Punjabi Suba. Though his house was seized twice during the agitation yet he never lost morale. In his life, he emphasized the importance and development of educational institutions. He always persuaded the rich persons to donate funds for the cause of education. For the construction of college building, he and Major Bachittar Singh went to Calcutta in 1976 and collected more than two lakh rupees with the help of two brothers: S. Hardial Singh and S. Prithipal Singh Dakha.

Jathedar's bravery also helped the college in another way. A *dera* named 'Mahantan Da Dera' had huge property at Dakha. Mahant Prem Das was the owner of the dera. When he became old and weak, a Mahant of Jassran village tried to overpower the Mahant to grab whole property of the dera. He managed to forge a will and got the thumb impression of Mahant Prem Das on the papers relating to dera property. Some how this matter came to the notice of Jathedar and Major Sahib. Both tried to meet the Mahant at Jassran. Initially he continued dilly-dally them. Then in one meeting, Jathedar and Major Sahib suggested him to keep half the property of *dera* and the other half be donated for education purpose. But robust and haughty Mahant did not pay any heed. He took the case in the court. Very soon Mahant Prem Das passed away. There was the suspicion that his death was caused by Jassaran Wale Mahant who intended to be the dera chief on 18 August 1976. Before that could have happened, this Jassaran wala Mahant was killed 15 of August 1976. The police arrested Jathedar Gurdev Singh and some other persons blaming them for the murder. An FIR was lodged on the support of certain persons supporting the new Mahant. Jathedar has to be in jail for about one and

a half year during the pendency of the case. By doing such a sacrifice, a lot of property of *dera* was saved. Jathedar remained the vice-president of the college till death.

With the efforts of Jathedar Gurdev Singh, Sardar Basant Singh Khalsa, MLA covered the village under 'Model Gram Scheme' under which all the streets were bricked. Jathedar Gurdev Singh remained Sarpanch for ten years. These days his son Sardar Jatinder Singh is the village Sarpanch. He too is doing his job honestly and diligently. He has a strong desire to develop the village.

OTHER GREAT PERSONALITIES OF DAKHA

Dr. Harbant Singh Sekhon was another remarkable personality from Dakha who did his Ph.D. in Botany from America in 1935. He had a well-built body and excellent intelligence. Because of high education he was posted as the Principal of Khalsa College, Amritsar. During agitation for Punjabi Suba, he dropped pamphlets in the parliament for the formation of Punjabi Suba. This action cost him the post of principal as there was the Congress Govt. ruling Punjab at that time. Very soon after his removal from the post of principal, he was appointed Secretary of Shromani Gurdwara Prabhandhak Committee, Amritsar. Later on he was appointed principal of Mata Gujri College, Damadama Sahib, Talwandi Sabo, (Bathinda). He served there as principal up to the age of retirement. Then he built a house at Dakha and spent his remaining life in his village. The Telephone Exchange Office, Dakha is operating from his house these days.

Another personality from the village Dakha who excelled in Science was Professor Jaginder Singh Sekhon who was the professor in the subject of Chemistry. He did B.Sc.(Chemistry) in 1916 A.D. He was the first professor in India who wrote the *Text Book of Chemistry*.

Professor Jaginder Singh

Sardar Gurbakhash Singh Sekhon, son of S. Milkha Singh did M.Sc. in Agriculture and he retired as Deputy Director Agriculture, Punjab. His son Dr Gurmit Singh Sekhon also did Ph.D. in Agriculture and served as professor in American University. It goes to the credit of this village that more than eight persons did Ph.D. in Agriculture. Some of those doctorates are still in service, working as professors in the Punjab Agricultural University, Ludhiana and in other Indian Institutes.

Thus we can easily conclude that from education point of view Dakha has been comparatively a very advanced village. At one time three persons of Dakha village (Harbant Singh, Sant Singh and Kirpal Singh) were working as principals in different colleges of Punjab. In addition, this village produced a number of Military Officers, Air Force Officers, Doctors, Lawyers, Engineers and Sportsmen. S. Ajmel Singh Sekhon and S. Paramjit Singh Sekhon (son of Col. Santokh Singh) were officers in the air force. Unfortunately, both of them died in the air crash of their aircrafts while doing the aerial exercise. S. Harbans Singh, (DSP), his son S. Dapinder Singh and S. Roop Singh s/o S. Maru Das were the national hockey players.

FREEDOM FIGHTERS OF INDIAN NATIONAL ARMY (INA)

India was under British rule up to 1947. To achieve freedom, at least four freedom fighters played a great role by joining the Indian National Army (INA) led by Subash Chander Bose. They were Captain Hari Singh (father of Master Rajinder Singh), Sardar Dalip Singh Sekhon *(Jai Hind)*, Sardar Nahar Singh Sekhon brother of tehsildar Sardar Avtar Singh Sekhon and Sardar Sareshar Singh son of Pandit Kartar Singh Dakha.

Shaheed Hari Singh (INA)

Captan Hari Singh was born in June 1, 1915 to Sardarni Malan Kaur. His father was S. Puran Singh s/o S. Gurdit Singh (Gurdita). Gurdita was a well known wrestler of the

area. Hari Singh after completing Matriculation joined Indian army in the 11th Sikh Regiment. Under the passion of liberating the country from the Britishers, he left the army and joined the 1st Bahadur Group of Indian National Army (INA) that was making a struggle to achieve freedom under the command of Subash Chandar Bose. S. Hari Singh's acts of high valour earned him the position of captaincy. In a fight against British army, he was arrested. He along with other Jawans was sent to Multan Jail in a vehicle. S. Harpal Singh Sekhon from Patti Bala, Dakha was also in that vehicle. He was serving in the British army. He tried to get Hari Singh flee but could not succeed because of the tight security. All the arrested persons of INA were black-listed and then were hanged. Caption Hari Singh was hanged on 24 June, 1945. His mother Mata Malan Kaur reached Multan to collect the remains of his son but the officer refused to deliver those.

Indian Government issued "*Admiration letter*" posthumously in the name of Caption Hari Singh after independence. S. Harinder Singh Khalsa wrote an article in Ajit (Punjabi newspaper) on 19 June, 1998 highlighting the sacrifice of INA Bahadur Group. He made a special mention about the martyrdom of Captain Hari Singh. Now-a-days master Rajinder Singh Sekhon s/o Captain Hari Singh and Mata Bachint Kaur is living in Surrey, Canada. Rajinder's son Dr. Kamaljit Singh Sekhon and his daughter-in-law Dr. Narinder Kaur Sekhon had a Medical and Dental Clinic in the Newton area of Surrey. The sister of Master Rajinder Singh is also residing in Surrey.

Late Sardar Nahar Singh Sekhon who was also serving in INA shifted to Canada and his family is also staying in Surrey. Sardar Dalip Singh Sekhon (*Jai Hind*) died a few years ago. Another man of INA Sardar Sareshar Singh Sekhon after completing 95 year of age expired in 2011. His cremation was done with full government honour. The military Jawans gave salute with their arms to his body.

A PEEP ON THE PAST AND THE PRESENT VILLAGE LIFE

For a long time, India remained slave of Mughal rulers. Due to the attacks of foreign invaders, there was huge poverty. The main occupation was agriculture and all other people like ironsmiths,

carpenters, barbers, tailors, water-carriers etc. were mainly dependent on farmers. The farming was dependent on rainfall. In case there was a good rainfall, the crop production was good, otherwise grains were purchased for livelihood. Initially the sources of irrigation were Charas, Dhingri or deepwells. By these sources only a very small area (*Nayaeen*-land in the immediate vicinity of village) could be irrigated. For irrigation the Persian Wheels have to be working day and night. The working of the wells was divided turn wise. The land was tilled by bullocks. It could be done early in the morning particularly in summer. The fodder was cut by sickles and was brought on head from distant fields. When there was shortage of fodder-crop, the grass was reaped. The cutting of fodder crops was done by hand driven-machines and that was a very hard task. In general, men remained busy in the field for the whole day. The ladies also remained busy in milking the cows, churning the milk, cooking the food, grinding the grains by hand-operated millstones. They have to spin the cotton also. Sometimes they have to help in the management of cattle. Tired and exhausted, they resorted to beds early in the evening to get up early, particularly in summer. There is a proverb in English – Early to bed and early to rise, makes the man healthy, wealthy and wise.

Some ladies remained in the field for the whole of the day to pick cotton or to cut fodder or grass etc. They have to clean the cotton, gin it and spin it for preparing coarse cloth. They themselves got stitched the clothes to wear. Heavy cotton sheets (*Khes*) were also prepared for bedding or for agricultural purposes. Even they prepared mats of their own. Young girls remained busy in embroidery work. Ladies also went to fields to serve the food to the field workers. Every kind of work have to be done manually and so the schedule was very tight.

In those day, wedding celebration was very interesting. About one month before the marriage, ladies remained busy in preparing every kind of material required for the marriage. In the evening, they used to have what is called these days "ladies sangeet". Generally it was of two sessions. To begin with certain traditional folk songs were hummed in the traditional folk tunes. The second session was of dancing on the tune of clapping and singing of folk "bolian". The whole work of marriage was done in a community spirit. As it required a number of preparations, the whole of the village felt obliged to do its bit, particularly

if it was going to be the marriage of a girl. Invitation cards were the simple "message" or "a short and simple script on a small piece of paper" called "ruka" and it was carried ceremoniously by the village barbers. In 1950s, Surja Nai was a very popular and active man for such kind of work.

Means of transportation and communication were very limited and arduous, too. The journey was made either on foot or on camel, horse or *chariot*. The cycle was an envious possession for conveyance. In Dakha, only General Sant Singh Sekhon had a car in 1960s.There were four or five tum-tums (tongas) available in the village for going to Ludhiana. The bus service to Ludhiana started after 1940.

As almost every kind of work was done manually and physically, a healthy body was really essential and imperative. People did have good health. This was easily possible because the people did manage to have products from unadulterated milk. Also insecticides and pesticides were not much in use. Almost every household has the provision of its own milk, *lassi*, ghee, butter and other material for kitchen preparations. It was often said in the villages that if anything one has to buy for kitchen that was only the salt. The men-folk often did physical exercise in the open fields. They performed exercises with Munglis (a heavy conical wood log), with *suhagas*, did sit-ups or stretching exercises (*Dand Bethaks*). Later on, hammer throw and weight lifting also became a common rural exercise. In the evening, Kabbadi matches and Wrestling bouts were very common. Children would have their own games. They could be seen playing hide and seak, rod kissing (Danda duk) and games like Guli Danda. Some were involved in flying kites and pigeon races.

Although there was a shortage of materialistic comforts, people had great love and affection among themselves. They were very helpful and cooperative. There was great respect for elders. Children and youngsters have an awe of parents and special obedience was shown to village elders. The people were contented, peaceful and tension-free. They were quite conscious about coming generations, did hard work and bore hardships. Furthermore, they were very vigilant about environment. It was considered sin to pollute the water. Nobody could spit in the running water or fresh water in the pool.

Today in the materialistic world, those primitive cultural values are disappearing. We are becoming empathetic or apathetic. Self-centeredness, vanity and enmity is increasing. New generation is more concerned with mobile, television, computer and vehicles. A disproportionate increase in the sale price of landed property has made the land-owners haughty and proud. Next generation could sell some portion of the land and could buy prestigious vehicles. They have left working on the fields and are seen roaming on motor cycles, open jeeps or cars throughout the day without any mission. They waste money on unnecessary and sometimes on unethical pursuits. Most of them have become druggy. Being victims of the costly drugs they resort to cheating and snatching, when they don't have money to buy the drugs. Not only boys, some girls have also become slaves of such habits. No doubt, drug menace is a world phenomenon, yet in Punjab, it seems more serious. Government itself is proving very weak in tackling this evil. Some people sometimes blame the connivance of the whole govt. machinery in drug business. Ernest parents, sincere teachers and conscious preachers are really worried about it.

DAKHA DIASPORA

By the grace of Great Gurus, many personalities from Dakha got good education and got prominence not only in India but also in foreign countries. Initially some families moved to Calcutta for transportation business. In 1960, Sardar Karnail Singh Sekhon from Zaildar family (zaildar were the rich land-owner who were nominated by the Govt. to keep vigilance of law and order in the village). This family became famous in Calcutta because of the progress they made in transportation. Nephew of S.Karnail Singh, S. Harjit Singh Dakha also got great prominence at Calcutta when he became the president of Shromani Akali Dal, Calcutta. Unfortunately, he was murdered there. His brothers, S. Hardial Singh and S. Prithipal Singh continued flourishing in the business of transportation. S. Hardial Singh was also nominated the member of Shromani Gurdwara Prabandhak Committee, Amritsar by Calcutta Sangat in 1996. Even these days the business of S. Hardial Singh's son is on the top. Similarly, Capt. Bhajan Singh (s/o S. Thaman Singh) and Inderjit Singh Sekhon of Patti Bala had a very good business of transportation in Calcutta and Mujafar Nagar, respectively. They are famous for extending hospitality if anyone from Dakha visits them.

Dafedar Wariam Singh Sekhon who started the development of Adda Dakha,by making construction of shops there. His son S. Krishan Singh Sekhon had a good transportation business during 1970 at Mujafar Nagar. He had share in Akal Transport, Ludhiana also. S. Lachman Singh Sekhon, the brother of S. Krishan Singh remained Sarpanch of Dakha for a long period before Dr. Ram Saroop.

S. Babu Singh Sekhon was the first person from Dakha who went to America. Although he stayed there for about 60 years, yet he preferred spending last years of his life in village Dakha. For having been lived in America, villagers used to call him Babu Singh "Milkania". The rich countries like England, America, Canada etc. were named as "Milkan" in Punjabi. S. Karnail Singh Sekhon son of S. Bhagat Singh Sekhon Balloke of village Dakha was the first man who reached Canada in 1931. He went there with her Bhua ji (father's sister), Gurdial Kaur. In those days S. Karnail Singh obtained his passport from Lahore (now-a-days the capital of Pakistan) on 1st of April,1930. At that time India was under the rule of Britain. Britain was ruling Punjab (India) after the death of Mahraja Ranjit Singh. During independence, English government managed to get India divided into two parts i.e. India and Pakistan on 1st April 1930. At that time Canada was also under Britain. He got passport as a student. Then in the month of January 1931 Karnail Singh and his Bhua ji traveled by ship from Bombay to Hong Kong. From Hong Kong they took a boat namely 'Express of Asia' on 18th February 1931 and reached Vancouver on March 7, 1931. S. Karnail Singh stayed in Sikh Temple Vancouver that was located on 1866, 2nd Avenue. His son S. Talwinder Singh Sekhon (Tom) and daughter Sukhwinder Kaur (Sukhi) told me that their father endured great sufferings there in Canada. In those days, the work was available mainly in the saw mills which was very difficult. The daily wages were also very low; may be one dollar per day or even less than that. Moreover, language was also a great problem. Non-availability of the native food and alien living style posed numerous problems. In spite of the odd circumstances, S. Karnail Singh did hard work, earned money and called his brothers also to Canada. He came to Dakha after a long span of thirty years. It was because of his love for the people of Dakha, that he managed to support many people in shifting to Canada. Due to his best efforts, other people of Dakha also reached Canada.

Many families from Dakha are residing in Surrey and other parts of Canada, America, England etc. Many of them have good business and work there. Though quality of life and good work opportunities in foreign countries have attracted them to Canada, yet they have deep love for Punjab as well as for their village. They always extend financial help in various projects of the village. May God bless them for the social and community work they do for their village!

L-R :Standing : Gurinder Pal Singh
Sitting : Jai Singh, Amarjit Kaur

L to R : Amarjeet, Deea, Surinder Kaur, Jaswant, Maya, Inderjit Kaur, Kulwinder Kaur, Puran Singh, Mukhtiar Kaur, Neena, Kedan, Barinder, Avtar Singh Tehsildar (Retd.) Bhupinder Kaur, Balwinder, Paramjt, Kulwant, Bani, Aman, Jagdev, Eshana

Major Beant Singh

Capt. Balwant Singh

L-R : Major Beant Singh, Aunit Singh, Surjit Kaur, Sarbjit Kaur, Manmit Singh, Gurjit Singh

Lt. Harchand Singh

L-R Lower : Tejbeer Singh, Jasleen Kaur, Tarneet Kaur, Sahil Jot Singh
Upper : Rupinder Kaur, Jagjit Singh, Gurmit Singh, Daljit Kaur, Balwindr Kaur, Gurnam Singh

Mr Jaswinder Singh and family members

S.Suchet Singh, Gurdarshan Singh, Harsharan Singh families and others

L-R Sitting : Parminder Kaur, Inderjit Singh, Gurinder Singh, Pritam Singh
Standing : Gurdarshn Singh

L-R Standing : Dr Amandeep Singh, Dr Ramandeep Kaur, Kulwinder Kaur, Gurinder Singh

L-R Sitting : Jagnoor Kaur, Dr Harbhajan Singh, Guraman Kaur, Rajinder Pal Kaur, Harandesh Singh

L-R Standing : Dr. Harkamal Kaur, Hardip Singh
Sitting : Jagtar Singh, Mohinder Kaur

Kaka Hardip Singh Sekhon (1984-2003) had a very sharp brain. In 2002, PMET (Punjab Medical Entrance Test) he got first position among the DAV Public Senior Secondary School, Ludhiana students. At the Ludhiana district level he had achieved 3rd rank while in Punjab, he was at 51 rank. He was also declared Mr. Personality of the class at Thapar Medical College, Patiala in 2003. However, due to bad luck in 2003 he passed away in an accident. His sister Harkamal Kaur has cleared MBBS degree in 2012.

Sardar Bhagat Singh

Bibi Gurdial Kaur

S. Chanan Singh

Bibi Balwant Kaur

L-R : Karnail Singh, Anita, Talwinder Singh, Surjit Kaur, Sukhwinder Kaur

L-R : Harman, Navdeep, Mohinder Kaur, Chamkaur Singh,
Baljinder Singh, Khushkaran Kaur

Family of Chamkaur Singh, Mohinder Kaur Sekhon and their children

L-R : Natalie, Stephanie, Gurdial Kaur, Anita, Sangita, Mohidner Singh, Riley, Raveena, Harvey Singh, Talwinder Singh, Major Singh, Kuldip Singh

L-R Upper : Kulwinder Kaur, Jagir Singh
Lower : Baljit Kaur, Sukhvinder Singh, Nasib Kaur

L-R Upper : Jaspreet Kaur, Parveen Kaur, Chanveer Singh
Lower : Jaswant Singh, Jasbir Kaur

L-R : Pirthvi Raj Singh, Balwant Singh, Kiranjit Kaur, Gagaqndeep Kaur

S. Surjit Singh

L-R Sitting : Dhanwant Singh, Surjit Kaur, Gurjit Kaur
Standing : Manveer Singh, Amandeep Kaur, Karanvir Singh

Shaheed Hari Singh Sekhon

L-R Standing : Avneet Singh, Jagjit Singh, Karamjit Kaur, Master Rajinder Singh, Sarpreet Singh, Harjit Kaur

Sitting : Jasmeen Kaur, Dr Kamaljit Singh, Ish Preet Singh, Dr Narinder Kaur, Ravneet Kaur

Master Randhir Sinhgh, Gurdial Kaur, Sukhdev Singh & family members

L-R Lower : Aamon Singh, Nisha, Gurdev Singh, Karnail Kaur, Harman, Neha
Upper : Balwinder Singh, Jasmeet Kaur, Neva, Manjit Kaur, Kamal Singh

L-R Standing : Amandeep Singh, Rupinder Kaur
Sitting : Nihal Singh, Jagjit Singh Pushpinder Kaur, Joban Singh

S. Harchand Singh

S. Amarjit Singh

Bhupinder Singh

S. Harbans Singh (Retd. DSP)

L-R : Deepinder Singh, Jashanjot Kaur, Surinder Kaur, Dhanjot Singh

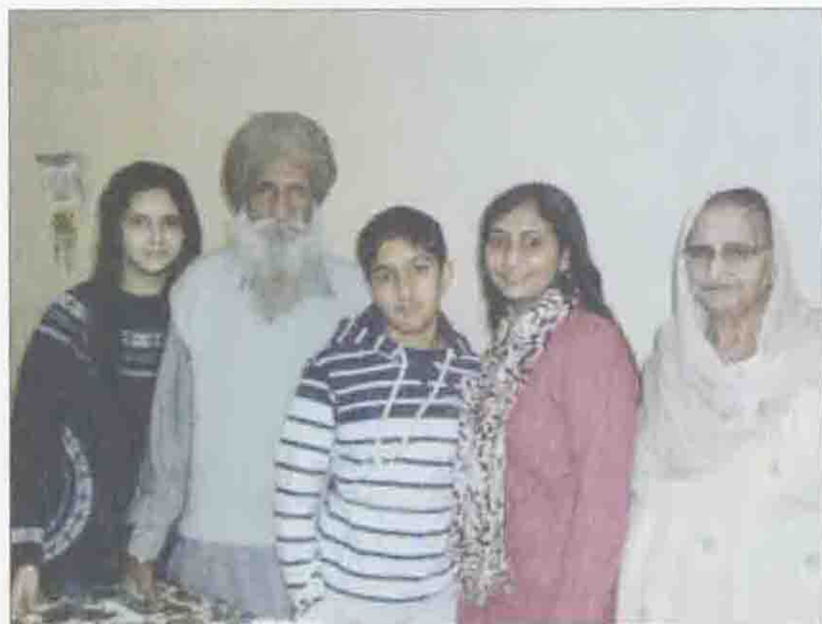
L-R Sitting : Kulwant Singh, Lt. Comandor Gurdip Singh, Gurnam Singh, Kuldip Singh
Standing : Suridner Kaur, Rajinder Kaur

L-R : Ranjit Singh Takkar, Chamkaur Singh, Jagir Singh, Avtar Singh Tehsildar, Mohinder Singh

S. Avtar Singh Sekhon and family members

L - R : Tejinder Pal Singh, Gurpreet Kaur, Gurmit Singh, Sukhpreet Singh, Devinder Kaur, Balpreet Kaur, Baldev Singh, Jaspreet Singh, Mandeep Kaur

L - R : Ekdeep, Pawandeep, Jaswant, Sandeep, Satvinder Sekhon

Capt. Satwant Singh and family members and others

Dakha & Isewal Toronto Educational Trust members & Others

S. Bhagwan Singh

S. Harnek Singh

S. Balbir Singh

Smt. Rajinder Kaur

Smt. Kulwant Kaur & S. Satpal Singh

S. Avtar Singh, Smt. Jasdev Kaur & Dharwas Kaur

Meeting at GTBN College, Dakha

L-R DPI, Colleges Punjab, S. Sher Singh, S. Kuldip Singh and Principal Dr. Assa Singh Ghuman

htlive LUDHIANA

Dakha school in green league

Despite limited funds, govt school worked on parameters set by Centre for Science and Environment, bagging the fourth rank at the national level

Gobar Times Green Schools Award

GOVERNMENT GIRLS HIGH SCHOOL, DAKHA

WHAT THE AWARD MEANS

JAGMEJA SINGH BERHON

Highlights of Dakha in Newspapers

THE UNIVERSITY OF THE PANJAB.

SESSION 1916.

This is to certify that [illegible] Singh

Register No. [illegible] son of [illegible]

of the [illegible] College [illegible]

has obtained the Degree of BACHELOR OF [illegible] with Honours

[illegible] Chemistry in this University at the Examination in

the year 1916 and that he was placed in the Second

Division.

[illegible]

Registrar.

SENATE HALL,

LAHORE:

[illegible] December, 1916.

Countersigned.

[illegible]

Chancellor

of the University of the Panjab.

By the KING'S Order the name of
Jemadar Bachittar Singh,
King George V's Own Bengal Sappers & Miners, Indian Army,
was published in the London Gazette on
28 October 1917
as mentioned in a Despatch for distinguished service.
I am charged to record
His Majesty's high appreciation.

[illegible]

Secretary of State for War

Baba Nathu's Dwelling & Gurdwara Sahib Baba Nathu Ji

Gurudwara Singh Sabha, College Road Dakha

Dr. Harbhajan Singh Sekhon, Dakha